

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Ἔτος 66ον

Ἰανουάριος - Φεβρουάριος 2017

Τεύχος 1ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Εισοδικόν	3
ΠΡΩΤ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΚΟΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	
Ἡ Εὐχαριστιακὴ νηστεία καὶ ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων (ἱστορικοκανονικὴ προσέγγιση)	4
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Ποιά εἶναι ἡ θεομητορικὴ σπουδαιότητα τοῦ Ἰω. 19, 25-28;	9
ΜΙΑΤΙΑΔΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ	
Ἵ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ (Ἥσα μγ' 9-14). Ἐσπερινός τῆς Μνήμης τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρ- τυρος Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου)	12
π. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Βασικά θέματα τῆς Κατήχησης. Ἐγὼ καὶ ἡ Ἐκκλησία (Θ'): ὁ Κλῆρος καὶ ὁ λαός	15
ΠΡΩΤ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ	
Κυριακὴ ἸΕ' Λουκᾶ (τοῦ Ζαχαρίου)	17
ΑΡΧΙΜ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ	
Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω (Ματθ. 25,31-46)	19
ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ	
Lupercalia (15 Φεβρουαρίου): πάπας Γελάσιος Α', Κωνστάντιος Β'	21
ΠΡΩΤ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΟΝΤΟΥ	
«Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν»: Τὰ ἱερά ὄρη στὴν Ἁγία Γραφή (Α')	24
ΠΡΩΤ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΙΑ	
Χριστιανοὶ καὶ «χριστιανοί»	26
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΩΑΝΝΟΥ	
Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ χρῆση τῶν ἀζύμων στὴ Δύση	28
ΛΕΩΝΙΔΑ ΟΥΣΠΕΝΣΚΗ	
Ἡ εἰκόνα	31
ΠΡΩΤ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΠΟΚΟΥ	
Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ χρόνου	34
ΛΙΤΣΑΣ ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ	
Ἵ Κολοκοτρώνης, ἡ παιδεία καὶ ἡ παράδοση. 174 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδημία του (4.2.1844)	36
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΟΥΜΗ	
Ἵ Αποστολικοὶ Κανόνες (ι')	38
Ἵ Επικοινωνία	40
Βιβλιοπαρουσίαση	42
Ἵ Εφημεριακά	48

1. Ἡ θρησκευτική ἀξία τῆς νηστείας προβάλλει ὀλοκάθαρη στίς σελίδες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀποτελεῖ τήν ἔκφραση τῆς ἐσωτερικῆς στροφῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό καί ἀποκαλύπτει τή συντριβή καί τή μετάνοια τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου. Διά τῆς νηστείας ὁ ἄνθρωπος ταπεινώνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καί αὐτή ἡ ταπείνωση καί ἡ συντριβή, πού διαδηλώνει ἡ κακοπάθεια τῆς νηστείας, δίνει τό δικαίωμα στόν ἄνθρωπο νά ἐπικαλεῖται μέ θέρμη τό ἔλεος καί τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Τήν πεποίθηση αὐτή τοῦ εὐσεβοῦς Ἰσραηλίτη διερμηνεύει σέ πολλούς ἀπό τούς Ψαλμούς του ὁ προφητάναξ Δαβίδ (βλ. Ψαλμ. 34,13· 68,11· 108,24).

2. Πολλοί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας –καί ἰδιαίτερα ὁ Μέγας Βασίλειος– ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ νηστεία νομοθετήθηκε στόν ἴδιο τόν παράδεισο μέ τήν ἀπαγορευτική ἐντολή, πού ἔδωσε στούς πρωτοπλάστους ὁ Θεός, νά μή φᾶνε «ἀπό τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονηρόν» (Γέν. 2, 16-17). Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Μ. Βασίλειος:

«Δεῦρο δὴ διὰ τῆς ἱστορίας βαδίζων, ἀνερεύνησον τήν ἀρχαιογονίαν αὐτῆς. Οὐ γάρ νεώτερον τό ἐφεύρημα· πατέρων ἐστὶ τό κειμήλιον. Πᾶν τό ἀρχαιότητι διαφέρον, αἰδέσιμον. Δυσωπήθητι τήν πολιάν τῆς νηστείας. *Συνηλικιωτὶς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος· νηστεία ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη.* Τήν πρώτην ἐντολήν ἔλαβεν Ἀδάμ· “ἀπό τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονηρόν οὐ φάγεσθε”. Τό δέ “οὐ φάγεσθε” νηστείας ἐστὶ καί ἐγκρατείας νομοθεσία».

3. Ἐντολή γιά αὐστηρή ἡμερήσια νηστεία δίνει ὁ ἴδιος ὁ Θεός πρὸς τόν Μωυσῆ. Εἶναι αὐτή πού γινόταν κατά τήν ἐορτή τῆς Μεγάλης Μετανοίας ἢ τοῦ Ἐξίλασμοῦ (Λευϊτ. 16, 29,30· 23, 27-33). Ἀποτελεῖ τή μόνη νηστεία πού παραγγέλλει ὁ Μωσαϊκός Νόμος καί ἦταν πολύ αὐστηρή, πραγματική ἀφαγία. Μέ τή νηστεία αὐτή οἱ Ἰσραηλίτες ἤθελαν νά ἐξιλεώσουν τόν Θεό γιά τίς ἁμαρτίες τους.

Μετά ἀπό τή Βαβυλωνία αἰχμαλωσία καθορίστηκαν καί ἄλλες τακτές νηστείες εἰς ἀνάμνησιν μεγάλων θρησκευτικῶν καί ἐθνικῶν γεγονότων ἢ καί διαφόρων συμφορῶν, ὅπως π.χ. γιά τή συντριβή ἀπό τόν Μωυσῆ τῶν δύο λιθίνων πλάκων τοῦ νόμου (Ἐξ. 32), γιά τήν ἄλωση τῶν Ἱεροσολύμων ἀπό τούς Βαβυλωνίους (Δ΄ Βασιλ. 24-25· Β΄ Παραλ. 36· Ἱερεμ. 52,4), τήν πυρπόληση τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος (Β΄ Παραλ. 36,19· Ζαχ. 7,3) καί ἄλλες.

Συμεών Κούτσα, Μητροπολίτου Ν. Σμύρνης: *Ἡ Νηστεία τῆς Ἐκκλησίας*
Πότε καί γιατί νηστεύουμε. Ἀποστολική Διακονία, σειρά: Θεωρία καί Πράξη, 2016^{στ}, σσ. 9-11.

Σεβαστοί πατέρες, εὐλογημένο τό νέον Ἔτος!

Στά Προσόμοια θά διαβάσετε τό ἄρθρο τοῦ π. Ἄν. Γκοτσοπούλου «Ἡ εὐχαριστιακή νηστεία καί ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων», στό ὁποῖο διευκρινίζεται ἡ σημασία τῆς Προηγιασμένης Θ. Λειτουργίας καί τό νόημα τηρήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Στήν στήλη *Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι* ὁ π. Κ. Παπαθανασίου ἀναλύει «Ποιά εἶναι ἡ θεομητορική σπουδαιότητα τοῦ Ἰω. 19: 25-28», καί στά *Παλαιοδιαθηκικά* ὁ κ. Μιλτ. Κωνσταντίνου ἀναφέρεται στόν «ἅγιο τοῦ Ἰσραήλ (Ἡσα μγ' 9-14)». Ἀκολουθοῦν οἱ σελίδες *Διακονία τοῦ Λόγου Α' καί Β'*. Στό Α' ὁ π. Γ. Δορμπαράκης ἀναλύει τό Εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς *ΙΕ' Λουκᾶ* (τοῦ Ζαχαρίου) καί στό Β' ὁ π. Παντ. Τσορμπατζόγλου τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀπόκρεω (Ματθ. 25, 31-46).

Ὁ κ. Στ. Γουλούλης στή στήλη *Τό ἀγριέλαιον εἰς καλλιέλαιον* ἔχει ὡς θέμα «Lupercalia (15 Φεβρουαρίου): πάπας Γελάσιος Α', Κωνσταντιος Β'» καί ἀναφέρεται στήν ἱστορική πορεία τῆς Ἁγίας Σοφίας καί σέ ἄλλα σχετικά στοιχεῖα. «Ἐπί τῶν ὑψηλῶν: Τά ἱερά ὄρη στήν Ἁγία Γραφή», εἶναι το θέμα τοῦ π. Σπ. Ν. Λόντου στή στήλη *Βιβλικές πόλεις καί τόποι*. Τό ἄρθρο τοῦ π. Σωτ. Αθανασούλια «Χριστιανοί καί χριστιανοί» στή στήλη *Πρός Διάκρισιν* ἀναφέρεται στήν αἴρεση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά, στά *Ἱστορικά* ἡ κ. Ἄγγ. Χατζηγιάννου ἀσχολεῖται μέ τήν «Εἰσαγωγή καί τή χρήση τῶν ἀζύμων», στά *Δογματικά* φιλοξενοῦμε ἀπόσπασμα ἀπό τή μελέτη τοῦ Λ. Οὐσπένσκη «Ἡ Εἰκόνα» σέ μετάφραση Φ. Κόντογλου καί στή στήλη *Πρός Ἐκκλησιασμόν* ὁ π. Ἀλέξ. Καριώτογλου συνεχίζει τήν ἀνάλυση τῶν «Βασικῶν θεμάτων τῆς κατήχησης». Στίς *Σκέψεις* θα διαβάσετε τό κείμενο τοῦ π. Δ. Μπόκου «Τό ὑπόλοιπο τοῦ χρόνου», στίς *Ἀναδρομές* ἄρθρο τῆς κ. Λ. Ἰ. Χατζηφώτη γιά τά «174 χρόνια ἀπό τήν ἐκδημία τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη», στά *Κανονικά* τή συνέχεια τῆς συνεργασίας τοῦ κ. Π. Μπούμη «Ἀποστολικοί κανόνες» καί τή συνήθη ὕλη στίς στήλες *Ἐπικοινωνία, Βιβλιοπαρουσίαση καί Ἐφημεριακά*.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντής Σύνταξης

Ἡ εὐχαριστιακὴ νηστεία καὶ ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων (ἱστορικοκανονικὴ προσέγγιση)

Πρωτ. Ἀναστασίου Κ. Γκοτσοπούλου
Ἐφημερίου Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Πατρῶν

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΑ ἡ Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων διασώζει ἀρχαία λειτουργικὴ πρακτικὴ¹, ἀλλὰ κυρίως τὸ ἀσκητικὸ ἦθος καὶ τὴν πνευματικότητα τῆς Ὁρθοδόξου παραδόσεως μέχρι τὶς ἡμέρες μας. Ἡ περίοδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πένθιμη περίοδος τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ πένθος δηλοῦται μὲ τὴν ἀπαγόρευση τελέσεως ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἀκολουθιῶν², ἀλλὰ καὶ μὲ δύο πρακτικὲς πού σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὸ ὑπὸ ἐξέταση θέμα: μὲ τὴν καθιέρωση αὐστηρότατης νηστείας καὶ μὲ τὴν ἀπαγόρευση τελέσεως Θ. Λειτουργίας τὶς καθημερινές ἡμέρες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

1. Ἡ νηστεία τῶν καθημερινῶν καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς προβλέπει πλήρη ἀσιτία μέχρι τὴν ἐνάτη ὥρα (3:00 μ.μ.) κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κύριος παρέδωσε ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τὸ Πνεῦμα Του³. Οἱ κανονικὲς διατάξεις πού προβλέπουν τὴ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς εἶναι οἱ κανόνες Ἀποστ.-69 καὶ Λαοδ.-50, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὸν Στ.-2.

2. Δέν ἐπιτρέπεται ἡ προσφορά τῆς Ἀναιμάκτου Θυσίας μὲ τὴν τέλεση πλήρους Θ. Λειτουργίας κατὰ τὶς καθημερινές τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς⁴, διότι ὁ πα-
νηγυρικὸς-ἀναστάσιμος χαρακτήρας τῆς

Θ. Λειτουργίας δέν συνάδει πρὸς τὸ πένθος τῆς περιόδου αὐτῆς⁵. Ὅστόσο, ἡ ἀπαγόρευση τελέσεως Θ. Λειτουργίας κατὰ τὶς καθημερινές τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς προσέκρουε στὴν ἀρχαία συνήθεια σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν πολὺ τακτικά, τουλάχιστον τέσσερις φορές τὴν ἐβδομάδα⁶.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ θεραπεύθηκε μὲ τὴν καθιέρωση τῆς ἀκολουθίας τῶν Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων, ἡ ὁποία, ἐπειδὴ «ἐπιτελεῖται ... συνεσκιασμένως καὶ πενθηρῶς»⁷, μπορεῖ νὰ τελεῖται ὅλες τὶς καθημερινές τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς⁸, ἀλλὰ τὶς δύο πλέον σεβάσιμες ἡμέρες (Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ) ἐπιβάλλεται ἡ τέλεσή της καὶ ἀπὸ τὶς σχετικὲς τυπικὲς διατάξεις.

Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης (4^{ος} αἰ.) μᾶς διασώζει ἀρχαία παράδοση: «Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τῇ Τετράδι καὶ τῇ λεγομένῃ Παρασκευῇ Γραφαὶ τε ἀναγινώσκονται, καὶ οἱ διδάσκαλοι ταύτας ἐρμηνεύουσι, πάντα τε τὰ τῆς συνάξεως γίνεται, δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς. Καὶ τοῦτόν ἐστιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔθος ἀρχαίων»⁹.

Ἡ Προηγιασμένη Θ. Λειτουργία ὀργανώθηκε λειτουργικά σέ συνδυασμὸ μὲ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ, στό τέλος τῆς ὁποίας παρατίθενται τὰ ἁγιασμένα σέ προηγούμενη Θ. Λειτουργία Τίμια Δῶρα γιὰ νὰ μεταλάβουν ἐξ αὐτῶν οἱ πιστοί. Γιατί ὁμως ἡ Προηγια-

σμένη νά συνδεθεῖ μέ τήν Ἀκολουθία τοῦ Ἑσπερινοῦ καί ὄχι τοῦ Ὁρθρου, ὥστε νά μποροῦν οἱ πιστοί νά κοινωνήσουν τό πρωί, ὅπως γίνεται μέ τίς Θ. Λειτουργίες τῆς Κυριακῆς καί τοῦ Σαββάτου;

Κατά τόν ἀείμνηστο Ἰω. Φουντούλη, προφανῶς τά Κυριακά λόγια ὅτι «οἱ υἱοί τοῦ νυμφῶνος... ὅσον χρόνον ἔχουσιν τόν νυμφίον μετ' αὐτῶν οὐ δύνανται νηστεύειν» (Μάρκ. 2, 19) εἶχαν καθοριστική ἐπίδραση στό σημεῖο αὐτό: μέ τή Θ. Κοινωνία ὁ Νυμφίος συνδέεται μέ τήν ἀγαπῶσα αὐτόν ψυχή καί ἔτσι οἱ «υἱοί τοῦ νυμφῶνος» δέν μποροῦν πλέον νά συνεχίζουν νά νηστεύουν. Γι' αὐτό ἡ Θ. Λειτουργία τελεῖται τό πρωί τῆς Κυριακῆς καί τοῦ Σαββάτου, ἐνῶ τίς καθημερινές οἱ πιστοί πού πενθοῦν νηστεύοντας ὅλη τήν ἡμέρα, κοινωνοῦν μετά τήν ἐνάτη ὥρα καί τόν Ἑσπερινό καί στή συνέχεια λαμβάνουν νηστίσιμη τροφή (Ξηροφαγία). Δηλαδή, ἡ Θ. Κοινωνία στήν Προηγιασμένη προσδιορίστηκε χρονικά βάσει τῆς νηστείας τῆς «ἐνάτης» καί δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι τό ἐπιστέγασμα τῆς ὁλοήμερου ἀσιτίας ἡ ὁποία καταλύεται μέ τήν ξηροφαγία. Αὐτό ὑπονοεῖ ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγοντας: «Ἰδού, τήν ἡμέραν ἄσιτοι διετέλεσαμεν σήμερον ἅπασαν, καί τράπεζαν ἐν ἐσπέρα παρασησόμεθα οὐχ ὁμοίαν τῇ χθεσινῇ τραπέζῃ, ἀλλ' ἐνηλλαγμένην καί σεμνοτέραν»¹⁰.

Σύν τῷ χρόνῳ, ἐπειδή οἱ πιστοί δέν ἦσαν σέ θέση νά παρακολουθήσουν τήν Προηγιασμένη τό ἀπόγευμα ἢ νά παραμείνουν τελείως ἄσιτοι γιά νά κοινωνήσουν στό τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ, παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη προσφυγῆς στήν

ἐκκλησιαστική οἰκονομία. Ἡ Ἐκκλησία ἐφαρμόζοντας τήν οἰκονομία ἐπέτρεψε τήν τέλεση τῆς Προηγιασμένης τό πρωί, πρακτική ἡ ὁποία ἔχει πλέον καθιερωθεῖ¹¹. Τά τελευταία χρόνια ὁμως παρατηρεῖται προσπάθεια ἐπιστροφῆς στήν ἀρχαία πράξη τῆς Ἐκκλησίας μέ τήν τέλεση τῆς Προηγιασμένης στήν «ὥρα» της, δηλ. τό ἀπόγευμα, κατά τόν Ἑσπερινό.

Ἡ ἀμβλυνση τοῦ ἀσκητικοῦ φρονήματος καί συνακόλουθα τῆς νηστείας, μέ τήν ἀπώλεια τῆς ξηροφαγίας τῆς «ἐνάτης» ὡς τοῦ κανόνος τῆς νηστείας τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, καί ἡ παράλληλη ἐπιστροφή στήν ἀρχαία λειτουργική πράξη ἔθεσε τό ἐρώτημα: ποιά νηστεία πρέπει νά τηρήσει ὁποῖος θέλει νά κοινωνήσει σέ ἀπογευματινή Προηγιασμένη;

Νομίζουμε ὅτι σύμφωνα μέ τά ἀνωτέρω ἡ ἀπάντηση εἶναι μία: ὁλόημερη ἀσιτία μέχρι τή Θ. Κοινωνία. Ἡ Προηγιασμένη γεννήθηκε καί διαμορφώθηκε μέσα σέ αὐτό τό πλαίσιο τῆς αὐστηρότητος τῆς νηστείας καί δέν εἶναι ἐπιτρεπτό νά ἀποκοπεῖ ἀπό αὐτό. Ὁ Ἅγ. Συμεών Θεσσαλονίκης (15^{ος} αἰ.) εἶναι σαφής: «Ἡ προηγιασμένη Λειτουργία ἄνωθεν καί ἐκ τῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων ἐστίν... καί ἀληθῶς τῶν Ἀποστόλων εἶναι αὐτή πιστεύομεν, ἐξ ἀρχῆς γεγενημένην δι' αὐτήν τήν νηστείαν. ὥστε πενθεῖν καί μή ἐορτάζειν ἡμᾶς ἐν ταῖς τοῦ πένθους ἡμέραις... Καί περὶ μέν τήν ἐνάτην ὥραν ταύτην τελοῦμεν τήν τελετήν (τήν Προηγιασμένην), ἀποσώζοντες τόν ὄρον τῆς νηστείας, ἅπαξ πρός τήν ἐσπέραν ἐσθίειν τετυπωμένου»¹².

Ἐπιπλέον, σύμφωνα μέ τήν κανονική καί λοιπή ἐκκλησιαστική παράδοση, ἡ νηστεία πού ἔχει καθιερώσει ἡ Ἐκκλη-

σία μας για τή συμμετοχή στή Θ. Εὐχαριστία εἶναι ἡ ἀφ' ἐσπέρας τέλεια ἀποχή ἀπό ὀτιδήποτε βρώσιμο καί πόσιμο¹³.

Ἡ κανονική παράδοση ἐπ' αὐτοῦ εἶναι κατηγορηματική:

1. Σύμφωνα μέ τόν Καρθ.-47 (κατά τό Πηδάλιο -50) τά «ἅγια» προσφέρονται ἀπό «νηστικῶν» ἀνθρώπων. Μάλιστα ὁ κανόνας μνημονεύει ἀπόφαση τῆς Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ὁμως δέν ἔχει διασωθεῖ¹⁴.

2. Ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ Καρθ.-41 (κατά τό Πηδάλιο -48)¹⁵:

α. Στά «Ἄγια θυσιαστηρίου» μόνο «νηστικοί ἄνθρωποι» μποροῦν νά προσέλθουν.

β. Ἡ ἐξαίρεση πού προβλέπει ὁ κανόνας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τή Μ. Πέμπτη «ἐν ἧ τῷ Κυριακόν δεῖπνον ἐπιτελεῖται» μποροῦν νά προσέλθουν στή Θ. Κοινωνία καί μή νηστικοί, δέν ἰσχύει μετά τή ρητή τροποποίησή του ἀπό τόν Στ.-29. Ἡ Στ' ἐν Τρούλφ Οἰκουμενική θεώρησε τή διάταξη αὐτή ὡς προσωρινή οἰκονομία τῶν Πατέρων τῆς Καρχηδόνος, καί τήν ἀκυρώνει σημειώνοντας ἐπί λέξει: «Μηδενός οὖν ἡμᾶς ἐνάγοντος καταλιπεῖν τήν ἀκρίβειαν, ὀρίζομεν, ἀποστολικαῖς καί πατρικαῖς ἐπόμενοι παραδόσεις, μή δεῖν ἐν Τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἐβδομάδι τήν Πέμπτην λύει, καί ὅλην τήν Τεσσαρακοστήν ἀτιμάζειν». Γιά τούς Πατέρες τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς ἡ τήρηση τῆς εὐχαριστιακῆς νηστείας-ἀσιτίας θεμελιώνεται σέ «ἀποστολικές καί πατρικές παραδόσεις», ἡ τυχόν δέ περιφρόνησή της, ἀκόμα καί τή Μ. Πέμπτη, ὀδηγεῖ σέ «ἀτίμωση» ὅλης τῆς Τεσσαρακοστῆς!

γ. Ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ τελευταία φράση τοῦ Καρθ.-41 (κατά

τό Πηδάλιο-48): διασώζει τήν ἀρχαία πράξη σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἡ Ἐξόδιος Ἀκολουθία ἐτελεῖτο στό πλαίσιο τῆς Θ. Λειτουργίας. Τί θά συνέβαινε ὁμως ἂν ἔπρεπε νά τελεσθεῖ ἡ Ἐξόδιος τό ἀπόγευμα, ἐνῶ αὐτοί πού θά ἱερουργοῦσαν εἶχαν ἤδη γευματίσει; Ἡ Ἐκκλησία, ἀσφαλῶς, ἀσκεῖ τήν οἰκονομία. Προσοχή ὁμως! Ὅχι πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἄρσεως τῆς πρό τῆς Θ. Κοινωνίας νηστείας (ἀσιτίας), ἀλλά γιά τήν τέλεση μόνο τῆς Ἐξοδίου Ἀκολουθίας ἄνευ Θ. Λειτουργίας («μόναις εὐχαῖς ἐκτελεσθῆ»)!. Τόσο αὐστηρή καί ἀνελαστική ἦταν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ὡς πρὸς τό ζήτημα ἀπόλυτης νηστείας (ἀσιτίας) πρό τῆς Θ. Κοινωνίας. Δέν ἀσκούσε τήν οἰκονομία γιά κατάλυση τῆς εὐχαριστιακῆς νηστείας οὔτε στήν περίπτωση τῆς Ἐξοδίου Ἀκολουθίας!

Ἡ ἐκκλησιαστική οἰκονομία ἐφαρμόζεται μόνο σέ περίπτωση ἐπικειμένου θανάτου, σύμφωνα μέ ρητή κανονική διάταξη τοῦ Ἁγ. Νικηφόρου Ὁμολογητοῦ (9^{ος} αἰ.): «Δεῖ μεταδιδόναι τῆς θείας Κοινωνίας τῷ ἀσθενοῦντι ἀποθανεῖν κινδυνεύοντι, καί μετά τό γεύσασθαι βρώσεως» (κανὼν Θ')¹⁶, μέ τήν ὁποία τροποποιεῖται ἡ σχετική ἀπαγόρευση τοῦ Ἁγ. Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου (7^{ος} αἰ.)¹⁷.

Ὁ σεβασμός πρὸς τήν τήρηση τῆς πρό τῆς Θ. Κοινωνίας αὐστηρῆς νηστείας (ἀσιτίας) εἶναι ἐμφανῆς ἀπό τόν ἀπόλυτο καί κατηγορηματικό τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ Ἁγ. Ἰω. Χρυσόστομος ἀρνεῖται τή συκοφαντική κατηγορία ὅτι τινάς ἐκοινώνησε μετά τό φαγεῖν αὐτούς. Ἀναφέρει συγκεκριμένα ὁ Ἁγιος: «Πολλά κατ' ἐμοῦ ἐσκευάσαντο, καί λέγουσιν, ὅτι τινάς ἐκοινώνησα μετά τό φαγεῖν

αυτούς. Και ει μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἔξελειφθεῖν τό ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καί μὴ γραφείη ἐν τῇ βίβλω τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὅτι ἰδοῦ ἐάν τοιοῦτον ἐγὼ ἔπραξα, καί ἀποβαλεῖ με Χριστός ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ»!¹⁸

Ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ἀποδίδει τὴν αὐστηρότητα τῆς εὐχαριστιακῆς νηστείας σέ ἐντολή τοῦ Ἁγ. Πνεύματος¹⁹, ἐνῶ ὁ ἱστορικός Σωκράτης (4^{ος} αἰ.) χαρακτηρίζει «οὐχ ὡς ἔθος χριστιανῶν» τὴν τέλεση Θ. Εὐχαριστίας χωρὶς νά ἔχει προηγηθεῖ ὀλοήμερη νηστεία²⁰.

Ὁ Ἁγ. Νικόδημος Ἀγιορείτης συγκεφαλαιώνοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση σημειώνει: «Ὅθεν καί οἱ θέλοντες μεταλαβεῖν, ἕως πρό τοῦ μεσονυκτίου ἔχουν τὴν ἄδειαν νά πίνουν νερό καί μετὰ ταῦτα πρέπει νά μὴν βάλουν τίποτε εἰς τό στόμα, ἕως οὗ μεταλάβουν»²¹.

Συμπερασματικά:

1. Ἡ Προηγιασμένη Θ. Λειτουργία εἶναι θαυμάσια εὐκαιρία γιά νά κατανοήσουν οἱ πιστοὶ μας ὅτι ἡ Θ. Κοινωνία δέν προσφέρεται ὡς βραβεῖο ἢ ἔπαθλο σέ ὑποτιθέμενους νικητές, ἀλλά μόνο ὡς «φάρμακο» σέ ὅσους προσπαθοῦν νά θεραπευθοῦν ἀπό τίς ἀρρώστιες-πάθη καί ὡς «βιταμίνη» σέ ὅσους ἀγωνίζονται στόν δύσκολο πνευματικό ἀγῶνα.

2. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση μπορεῖ καί ἀξιοποιεῖ καί τὴν ἀκρίβεια καί τὴν οἰκονομία στὴν περίπτωση τῆς Προηγιασμένης, κρατώντας ὁμως τὴν οὐσία τῆς, πού εἶναι ὁ κατὰ δύναμιν πνευματικός ἀγῶνας γιά τὴ μετοχή μας στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ: γιά ὅσους μποροῦν νά ἀγωνιστοῦν ἔντονα προσφέρει τό «φάρμακο ἀθανασίας» στὴν κατὰ λειτουργικὴ ἀκρίβεια τελουμένη (ἀπογευ-

ματινῆ) Προηγιασμένη. Γιά ὅσους δέν μποροῦν νά ἀντέξουν «τόν καύσωνα τῆς ἡμέρας», μέ τὴν ἀπόλυτη ὀλοήμερη ἀσιτία, προσφέρει τό ἴδιο «φάρμακο ἀθανασίας» στὴν κατὰ λειτουργικὴ οἰκονομία τελουμένη (πρωινή) Προηγιασμένη.

Καί στίς δύο περιπτώσεις εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτό θά πρέπει νά γίνεῖ ἀπολύτως σαφές στοὺς πιστοὺς μας.

Ἡ ἐπιμονὴ πιστοῦ νά κοινωνήσῃ σέ ἀπογευματινὴ Προηγιασμένη ἐνῶ ἔχει πάρει τό πρωινό του καί ἡ ταυτόχρονη ἀναιτιολόγητη οὐσιαστικὰ ἄρνησή του νά κοινωνήσῃ τό πρωί πού προτείνει ὁ πνευματικός, σύμφωνα μέ τὴν παράδοση τῶν Ἁγίων μας, καταδεικνύει σοβαρό πνευματικό πρόβλημα. Τό πρόβλημα θά ἐνταθεῖ ἂν ὁ πνευματικός ἐνδώσῃ στὴν ἐπιμονὴ τοῦ πιστοῦ καί τοῦ παράσχει τὴν «εὐλογία». Ἔτσι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος σιγά-σιγά αὐτός ὁ πιστός νά ἀξιολογεῖ ὡς μεῖζον ὄχι τό γεγονός τῆς παρουσίας τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ στὴ Θ. Κοινωνία, ἀλλά τό «περιβάλλον» στό ὁποῖο ὁ Κύριος προσφέρεται. Θά περιφρονήσῃ ἔτσι ὁ πιστός μας τό πολύτιμο Δῶρο καθ' ἑαυτὸ ἐπιζητώντας πρωτίστως τό περιτύλιγμά Του...

Ἔτσι, μέ τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἐπιστρέφουμε δῆθεν στὴν παράδοση, μετατρέπουμε τὴν οἰκονομία σέ... παραοικονομία μέ οὐσιαστικὴ ἀλλοίωση τοῦ φρονήματος τῶν πιστῶν.

3. Ἡ ἐπιθυμία τῶν πιστῶν γιά μετοχὴ στό Ποτήριο τῆς Ζωῆς, ὅπως τό ζοῦσε ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία σέ ἀπογευματινὴ Προηγιασμένη, εἶναι μοναδικὴ ποιμαντικὴ εὐκαιρία νά συνδυαστεῖ μέ τὴν προσπάθεια ἐπιστροφῆς-μύησης στό ἀσκητικό

φρόνημα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας: ἡ εὐχαριστιακὴ νηστεία, πού ἀσφαλῶς δὲν σημαίνει μόνο ἀσιτία, ἀλλὰ καὶ σιωπὴ, φυλακὴ τῶν αἰσθήσεων καὶ περισυλλογὴ τοῦ νοῦ ὅλη τὴν ἡμέρα, ὡς ἀναμονῆς γιὰ τὴ μετοχὴ στό Ποτήριο τῆς Ζωῆς καὶ κατ' ἐπέκταση συμμετοχῆς στόν πνευματικὸ ἀγῶνα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

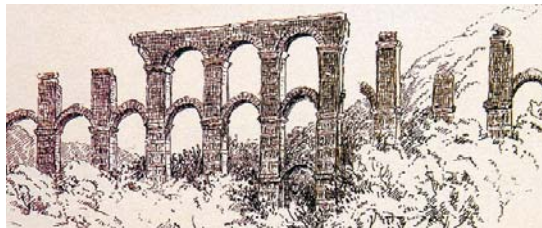
4. Ἐμεῖς ὡς λειτουργοί, συμμεριζόμενοι τὴ δυσκολία τῆς εὐχαριστιακῆς νηστείας, ὀφείλουμε νὰ τηροῦμε ἐπακριβῶς τὴ λειτουργικὴ ἀκριβεία διευκολύνοντας τοὺς πιστοὺς μας: ἡ Προηγιασμένη νὰ τελεῖται ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν

«ἐνάτη», στίς 3:00 μμ, καὶ ὄχι ἀργά τὸ ἀπόγευμα ἢ τὸ βράδυ, ὅποτε ἡ δυσκολία τῆς ἀσιτίας ἐξελισσεται πολὺ ἔντονα γιὰ τοὺς νηστεύοντες.

Τέλος, «ἀποστολικάϊς καὶ πατρικαῖς ἐπόμενοι παραδόσεσι» (Στ.-29) δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ τηροῦμε μέ σεβασμὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση στό ζήτημα τῆς εὐχαριστιακῆς νηστείας στήν Θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων, καλλιεργώντας στοὺς πιστοὺς μας τὸ ἀσκητικὸ φρόνημα τῆς παραδόσεώς μας. Μόνο τότε θὰ ἔχουμε ἀληθῆ ἐπιστροφή στήν παράδοση τῶν Ἀγίων μας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἀναλυτικότερα I. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων* [Κείμενα Λειτουργικῆς, 8], Θεσσαλονίκη 1978². Π. Σκαλτσῆ, «Ἀρχαῖκά στοιχεῖα στὴ Θεία Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων», στό *Λειτουργικὲς Μελέτες II*, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 226-236.
2. Λαοδ.-52: «Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν».
3. Ὁ Ἅγ. Συμεὼν Θεσσαλονίκης συνδέει τὸν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θάνατο τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἐνάτη ὥρα μέ τὴν κατὰ τοῦ Ἀδάμ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφαση, PG 155, 900B.
4. Λαοδ.-49. Βλ. σχόλια Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος στόν Στ.-52, στό Γ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 2002, τ. Β', σ. 427-428.
5. Ἡ βασικὴ αὐτὴ λειτουργικὴ ἀρχὴ συμπαρασύρει καὶ τίς μνήμες τῶν ἑορταζομένων ἀγίων, οἱ ὁποῖες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τελιοῦνται τίς καθημερινές τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, σύμφωνα μέ τὸν Λαοδ.-51.
6. Μ. Βασιλείου, ἐπιστολὴ 93, πρὸς Καισαρίαν πατρικίαν. PG 32, 484B.
7. Θεοδώρου Στουδίτου, Ἑρμηνεία τῆς Θ. Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων. PG 99, 1687.
8. Στ.-52.
9. Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, βιβλ. Ε', κεφ. κβ', PG 67, 636AB.
10. Ἅγ. Ἰω. Χρυσοστόμου, εἰς Ἀδριάντας, λόγος δ', PG 49, 68A.
11. I. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας*, τ. Β', ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, 1994⁴, σ. 120-124.
12. Ἅγ. Συμεὼν Θεσσαλονίκης, πρὸς τὸν Πενταπόλεως Γαβριήλ, ἀπάντηση νε', PG 155, 904A.
13. Φουντούλη, *Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων* [Κείμενα Λειτουργικῆς, 8], Θεσσαλονίκη 1978², σ. 6, τοῦ ἰδίου, «Εὐχαριστιακὴ νηστεία», στό *Λειτουργικὰ Θέματα*, τ. Γ', Θεσσαλονίκη 1977, σ. 78· Π. Σκαλτσῆ, ὅ.π., σ. 230.
14. Βλ. σχόλια τῶν βυζαντινῶν κανονολόγων Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος, Ἀριστηνοῦ, στό Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 2002, τ. Γ', σ. 417-418.
15. Καρθ.-41 (κατὰ τὸ Πηδάλιο -48).
16. Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ Α-13.
17. Ἅγ. Ἀναστασίου Σιναΐτου, στό J.B.Pitra, *Juris Ecclesiastici Graecorum Historia et Monumenta II*, Romae, 1868, σ. 278.
18. Ἅγ. Ἰω. Χρυσοστόμου, Πρὸς Κυριακὸν Ἐπίσκοπον ἐν ἔξορίᾳ ὄντα καὶ αὐτόν, PG 52, 683.
19. S. Augustini Episcopi, Epistula 54, VI, 8, PL 33, 203.
20. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, βιβλ. Ε', κεφ. κβ', PG 67, 636AB.
21. Πηδάλιον, ἐκδ. Β. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 245.

Λέσβος, ἐρείπια ὑδραγωγείου (M. A. Walker)

67. Ποιά εἶναι ἡ θεομητορική σπουδαιότητα τοῦ Ἰω. 19, 25-28;

Πρωτ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου

Ἐφημ. Ἰ. Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Παλαιοῦ Φαλήρου, Ἰ. Μ. Νέας Σμύρνης

ΣΤΗ γενική θεώρηση τοῦ προσώπου τῆς μητέρας τοῦ Χριστοῦ στήν Ἁγία Γραφή, στό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, γίνεται λόγος – ἐκ πρώτης ὄψεως – ἀπλῶς καί μόνο ὡς ἐξῆς: ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ (2,1.3) ἢ ἡ μήτηρ αὐτοῦ (2,5.12· 19,25) ἢ ἡ μήτηρ σου (19,27) ἢ ἀπλῶς ἡ μήτηρ (19,26). Ἐάν δέν γνωρίζαμε τό ὄνομά της ἀπό τίς ἄλλες εὐαγγελικές διηγήσεις, ἢ ἐάν δέν εἶχαν διασωθεῖ τά Συνοπτικά Εὐαγγέλια, θά ἀγνοούσαμε τό ὄνομά της.

Ἡ κεχαριτωμένη Μαριάμ, εὐλογημένη ἀπό τόν Θεό περισσότερο ἀπό ὅλες τίς γυναῖκες, δέν ἀποτελεῖ τό κέντρο τῶν ἱερῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων, οἱ ὁποῖες καταγράφουν τή ζωή καί τή δράση τοῦ Ἰησοῦ, γραμμένες κατά τό β' ἡμισυ τοῦ πρώτου χριστιανικοῦ αἰῶνα. Στίς τέσσερις αὐτές καταγραφές, τῶν Συνοπτικῶν καί τοῦ Ἰωάννη, διαφορετικές στή δομή καί στό ὕφος, φαίνεται τό ἐνδιαφέρον τους γιά τή διπλή «υἰότητα» τοῦ Ἰησοῦ, ἀπό τόν Δαβίδ καί τόν Θεό, τήν ἱστορική καί τήν αἰώνια. Συνεπῶς, οἱ πληροφορίες γιά τή Θεοτόκο Μαρία (ἢ Μαριάμ ἢ Μιριάμ τῆς Ναζαρέτ) ἐντάσσονται ἀρχικῶς στό ἱστορικό πλαίσιο τῆς ἀνθρωπότητας τοῦ Ἰησοῦ, χωρίς κανένα ἀπό τά Εὐαγγέλια νά ἀναφέρεται στήν πρώιμη ζωή καί καταγωγή της.

Ἡ περικοπή αὐτή ἐντάσσεται στήν

εὐρύτερη ἐνότητα τοῦ 19^{ου} κεφ. πού καταγράφεται ἡ σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ, στ. 17-27, καί ὁ θάνατός του, στ. 28-30. Ἐχει προηγηθεῖ τό γεγονός τῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ στόν θάνατο (18,38-19,16), καί μετά τό ἐξεταζόμενο κείμενο ἀκολουθοῦν ἡ λόγχευση τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἰησοῦ ἀπό τόν στρατιώτη (στ. 31-37) καί τό καταληκτικό γεγονός τῆς ταφῆς του (στ. 38-42). Ὅσοι ἐπικεντρώνονται καί δίνουν ἰδιαίτερη κεφαλίδα στό ἀπό τούς τρεῖς στίχους ἀποτελούμενο κείμενό μας, θέτουν κυρίως τόν ἐξῆς τίτλο: Ἡ μητέρα τοῦ Ἰησοῦ στόν Γολγοθά, ἡ Μητέρα στή βάση τοῦ σταυροῦ, ἡ τελευταία πράξη εἶναι τῆς διαθήκης τοῦ Ἰησοῦ κ.ἄ.

Ἀπό τή διερεύνηση καί ἀνάλυση τῆς περικοπῆς Ἰω. 19,25-28α, τῆς σχετικῆς μέ τό πρόσωπο τῆς μητέρας τοῦ Χριστοῦ στή διπλή προοπτική της, τῆς ἱστορικότητας καί συμβολικότητας, προκύπτουν τά ἀκόλουθα:

Στήν ἰωάννεια διήγηση τῆς σταύρωσης τοῦ Ἰησοῦ ἡ παρουσία τῆς μητέρας του καί τοῦ ἀγαπημένου του μαθητῆ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, ἱστορική καί συμβολική. Ἡ σκηνή διαδραματίζεται στήν ἀκροτελεύτια ὥρα τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καί βασίζεται σέ διαφορετικές παραδόσεις ἀπό τά Συνοπτικά Εὐαγγέλια.

Πρόκειται για παλαιότερη και αυθεντικότερη παράδοση; Ὁ μαθητής αὐτός εἶναι ὁ γιός τοῦ Ζεβεδαίου; Πόσες γυναῖκες βρίσκονταν κάτω ἀπό τόν σταυρό ἢ κοντά σ' αὐτόν; Τέτοια καί παρόμοια ἐρμηνευτικά ἐρωτήματα ἀνακύπτουν σχετικά μέ τήν ἱστορικότητα τῆς σκηνῆς.

Ὁ ἰωάννειος συμβολισμός κορυφώνεται μέ τή νέα ἐσχατολογική οἰκογένεια τοῦ Θεοῦ, πού συγκροτεῖται μέ τήν πίστη στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τή βαθύτερη ἀγάπη μεταξύ τῶν μελῶν τῆς κοινότητας. Αὐτός ὁ συμβολισμός εἶναι ριζοσπαστική θεολογική στροφή ἀπό τό σημεῖο τῆς ἱστορίας πρὸς τό μέλλον. Μητέρα τοῦ Χριστοῦ καί ἀγαπημένος μαθητής συμβολίζουν –στήν τελική πράξη τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ καί στήν ἀγάπη του γιά τούς δικούς του ὡς τό τέλος– τό ἰδανικό τοῦ μαθητῆ καί τῆς κοινότητας πού ἰδρύεται πρὸς τό μέλλον.

Παράλληλα, ἡ ἐν λόγῳ περικοπή ἐρμηνεύεται μέσα στόν θεολογικό συμβολισμό πού διαπερνᾷ ὁλόκληρο τό Δ' Εὐαγγέλιο. Τό ἱερό κείμενο ἀποκαλύπτει τή μεσσιανική καί ἐκκλησιολογική σημασία τῆς σκηνῆς. Πέραν τῆς παλαιότερης ἠθικῆς σημασίας, πού τήν ἐπίγεια φροντίδα τῆς μητέρας του ἐμπιστεύθηκε ὁ Ἰησοῦς στόν ἀγαπημένο του μαθητή, τά δύο αὐτά πρόσωπα δύνανται νά ἀντιπροσωπεύουν ὄχι μόνο τήν ἰουδαϊκή κοινότητα καί τόν ἐθνικό κόσμο, ἀλλά τόν σύμπαντα κόσμο στήν προοπτική μιᾶς ἐκκλησιολογικῆς ἐνότητας. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ χριστολογική προοπτική δέν θά εἶναι πλέον πρωταρχική καί κυρίαρχη, ἀλλά θά λαμβάνει τό περιεχόμενό της ἀπό τήν ἐκκλησιολογία· μιᾶ ἀντιστροφή πού μπορεῖ κάλλιστα νά ὀνομα-

στεῖ τό κρισιμότερο στοιχεῖο γιά τήν ἐρμηνεία ὁλόκληρου τοῦ Δ' Εὐαγγελίου.

Τό «ἀποκαλυπτικό σχῆμα» τῆς περικοπῆς μέ τή συμπλήρωση τῆς ὥρας, τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἄραφου χιτώνα καί τοῦ τέλους, μέ κυρίαρχο τό πρόσωπο τῆς μητέρας τοῦ Ἰησοῦ, ὑποδηλώνει τήν εἰκόνα τῆς χάριτος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ συμπόρευση τῆς μητέρας μέ τόν υἱό της εἶναι κατ' ἐξοχήν συνύπαρξη Ἐκκλησίας καί Χριστοῦ στήν ἀπόλυτη νίκη ἔναντι τοῦ θανάτου καί τῆς φθορᾶς. Ἐν τέλει ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοτόκος συνδέει τήν ἱστορία μέ τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Μέ ἄλλους ὅρους, μποροῦμε νά ὀμιλοῦμε στό Ἰω. 19,26-27 γιά μιᾶ εἰδική ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο, πού ἔχει χαρακτήρα: (α) ἰδιαίτερο – δηλ. προσωπικό· (β) ἐξαγγελλλόμενο – ὁ Θεός ὀμιλεῖ καί (γ) δυναμικό – ὁ Θεός ἐνεργεῖ γιά νά συνεχιστεῖ ἡ σχέση ἐμπιστοσύνης, κοινωνίας καί ἐν τέλει σωτηρίας μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου πρὸς τά ἔσχατα.

Ταυτόχρονα εἶναι καί λειτουργικός διάλογος, μέ τήν ἐννοια ὅτι ξεπερνᾷ τήν ἱστορικότητα τῆς χρονικῆς στιγμῆς. Ὁ Ἰωάννης δέν ἐνδιαφέρεται νά μᾶς μεταφέρει ἀπλῶς μιᾶ ἱστορική πληροφορία, ἀλλά νά ἀντλήσει μέσα ἀπ' αὐτό τό ἱστορικό γεγονός (...) ἐμπειρία πού ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῆ ζεῖ ὡς ἐμπειρία λειτουργική. (...) Ἐάν δέν μπορέσουμε νά πάρουμε «εἰς τά ἴδια» τή μητέρα τοῦ Κυρίου, δέν θά εἴμαστε μαθητές τοῦ Κυρίου.

Στήν ὀρθόδοξη λειτουργική παράδοση ἡ ἑνατη βιβλική ὠδή, ἀφιερωμένη στή Θεοτόκο, ἔχει καθιερωθεῖ νά ψάλλεται κατά τό τέλος σχεδόν τοῦ Ὁρθρου, ὅταν – σύμφωνα μέ τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη – ἀρχίζει νά ζωγραφίζεται

πάνω στὸν ἀνατολικό ὀρίζοντα τοῦ οὐρανοῦ ἢ κροκοειδῆς καί λευκοφόρος αὐγή. Ὅπως ἡ αὐγή διώχνει τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας καί προμηνύει τὴ γλυκύτατη ἡμέρα φέροντας στὸν κόσμον τὸν αἰσθητὸ ἥλιο, ἔτσι καί ἡ Θεοτόκος, ἡ μυστική αὐγή, ἀφοῦ ἔδιωξε τὸ σκοτάδι τῆς εἰδωλολατρίας καί ἁμαρτίας, προμήνυσε τὴ νοητὴ ἡμέρα τῶν ψυχῶν καί ἔφερε στοὺς ἀνθρώπους τὸν μυστικὸ Ἥλιο τῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεία γιὰ τὴ μητέρα τοῦ Ἰησοῦ βρίσκει ἰδιαίτερη ἀπήχηση στὴν ἀνατολικὴ παράδοση καί στοὺς ἀποκαλούμενους νηπτικούς ἢ φιλοκαλικούς πατέρες, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Παναγία δὲν εἶναι μόνο παρελθόν, ἀλλὰ κυρίως παρόν. Δὲν εἶναι ἱστορικὴ προσωπικότητα, ἢ ὅποια διαδραμάτισε κάποτε σπουδαῖο ρόλο στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, στό μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οικονομίας, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἐνεργὸ παρουσία, ζωντανὸ πρόσωπο, πάντοτε παρόν, μέ τὸ ὅποιο οἱ πιστοὶ ποθοῦν νὰ βρίσκονται σέ συνεχῆ ἀγαπητικὴ σχέση.

Ἡ θεολογικὴ σπουδαιότητα τῆς περικοπῆς Ἰω. 19,25-28α φθάνει ὡς τὸ σημεῖο νὰ διατυπωθεῖ τὸ ἐξῆς: Ἡ Θεοτόκος ταυτίζεται μέ τὴν ἁγία Ἐκκλησία. Κατὰ τὸν καθηγ. Χ. Σταμούλη, καί οἱ δύο μαζί συνδέονται ἄμεσα καί λειτουργικά μέ τὸν ἄσπιλο νυμφίον Χριστό. Ἡ ἀνύμνηση τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἀποτελεῖ ταυτόχρονη ἀνύμνηση τῆς

ἁγίας Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καί τοῦ Υἱοῦ τῆς, τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ Ἐκκλησία καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι Θεοτόκος.

Κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἁγία Παρθένοσ ὡς Θεοτόκος συντελεῖ ὄχι μόνο στήν ἄχραντον κύησιν τοῦ Σωτήρος, δηλ. στό ἐκ τοῦ Θεοῦ οικονομθὲν μυστήριον, ἀλλὰ καί στήν παρατεινόμενη συνέχισις αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου ὑπὸ τῆς Θεοτόκου ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας του. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (περ. τὸ 370) γράφει σέ ἐπιστολή του πρὸς τὸν πρεσβύτερο Κληδόνιο: *Εἴ τις οὐ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν ὑπολαμβάνει, χωρὶς ἐστὶ τῆς θεότητος*. Θεωρεῖ ὁ Γρηγόριος ὑποχρεωτικὴ τὴν ἀποδοχὴ τοῦ ὄρου Θεοτόκος· καί ἡ ἄρνησις τοῦ ὄρου αὐτοῦ θέτει τὸν ἀνθρωπο ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἐκτὸς σωτηρίας.

Ἡ ὁδὸς τῆς σωτηρίας εἶναι διαρκῆς σύνθεσις καί ἀποτέλεσμα δράσης τῶν μελῶν τοῦ νέου σώματος-κοινότητας, πού συγκροτεῖται ὡς σύναξις καί ἀσκεῖται γιὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς ἀτομικότητας καί τὴν ἀνάδειξιν τῆς σχέσης μέ τὸν Ἰησοῦ καί μεταξὺ τους.

Τέλος, στή σκέψιν τοῦ Δ' Εὐαγγελιστῆ, ἡ συμβολικὴ χρῆσις τῆς μητέρας τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, καί τοῦ ἀγαπημένου μαθητῆ, εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς διαδικασίας πού θά συνεχιστεῖ στή βιβλικὴ ἔρευνα.

Γιὰ περαιτέρω μελέτη:

Χ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, «Θεοτόκος καί Ἐκκλησία», *Θεοτόκος καί ὀρθόδοξο δόγμα: Σπουδὴ στή διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας*, 2η ἐκδ. (Λειμῶν ἀμφιλαφῆς, 1· Θεσ/νίκη: Τὸ Παλίμψηστον, [1996] 2003), 207-34. R. E. BROWN (et al. eds), «The Mother of Jesus in the Gospel of John», *Mary in the New Testament: A Collaborative Assessment by Protestant and Roman Catholic Scholars* (N.Y./ Mahwah: Paulist Press, 1978), 179-218. B. BUBY, «The Gospel of John and the Mother of Jesus», *Mary of Galilee. Volume I: Mary in the New Testament* (New York: Alba House, 1994), 109-39.

Ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ (Ἦσα μγ' 9-14)

Ἐσπερινός τῆς Μνήμης

τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Χαλαλάμπους (10 Φεβρουαρίου)

Μιλτιάδη Κωνσταντίνου

Κοσμήτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

ΣΥΜΦΩΝΑ μέ τή λειτουργική παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, τό πρῶτο ἀνάγνωσμα τοῦ Ἐσπερινοῦ τῶν ἑορτῶν πού εἶναι ἀφιερωμένες στή μνήμη ἱερομαρτύρων εἶναι ἡ περικοπή Ἦσα μγ' 9-14. Τό κείμενο προέρχεται ἀπό τό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτη *Ἦσαΐα*, ὅπου βρίσκονται συγκεντρωμένες διάφορες προφητείες τό περιεχόμενο τῶν ὁποίων σχετίζεται μέ τά τελευταῖα χρόνια τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας (τέλη τοῦ 5 π.Χ. αἰῶνα) καί μέ ὕφος παρηγορητικό σέ ἀντίθεση μέ τό ἀπειλητικό ὕφος τῶν προφητειῶν τοῦ 7 π.Χ. αἰῶνα πού περιέχονται στό πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου.

Ἡ περικοπή Ἦσα μγ' 9-14 περιέχεται στήν εὐρύτερη συνάφεια τῶν κεφ. 40 - 48, ὅπου ὁ Θεός μέ τό στόμα τοῦ προφήτη παρηγορεῖ τόν λαό του, ἐξαγγέλλοντας τό τέλος τῆς αἰχμαλωσίας του καί τόν νοθετεῖ νά ἀποφεύγει τήν εἰδωλολατρία. Στή συγκεκριμένη περικοπή καλοῦνται οἱ διάφοροι λαοί τῆς Μεσοποταμίας νά ἀναγνωρίσουν ὅτι ὑπάρχει ἓνας καί μοναδικός Θεός.

Σέ ιδιαίτερα κρίσιμη γιά τήν εὐρύτερη περιοχή περίοδο, καθώς οἱ πολιτικές ἐξελίξεις μέ τήν ἄνοδο τῆς δύναμης τῶν Περσῶν καί τῶν Μήδων δημιουργοῦν στούς πληθυσμούς πού βρίσκονται ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ αἰσθήματα ἀν-

ασφάλειας, ὁ Θεός καλεῖ ὅλους τοὺς λαοὺς σέ παγκόσμια συνάθροιση, προκειμένου νά ἀποδείξει μπροστά τους ὅτι αὐτός εἶναι ὁ κύριος τῆς Ἰστορίας.

Ζητεῖ ἀπό τοὺς συγκεντρωμένους λαοὺς νά ἀναλογιστοῦν ἂν οἱ θεοὶ τοὺς ὁποίους λατρεύουν εἶναι σέ θέση νά τοὺς ἀποκαλύψουν τί πρόκειται νά συμβεῖ ἢ ἀκόμα ἂν γνωρίζουν πῶς τά πράγματα ὁδηγήθηκαν σέ αὐτό τό σημεῖο κατὰ τό παρελθόν. Προκειμένου μάλιστα νά ἀποδείξει τή μοναδικότητά του, δέχεται νά ἀναμετρηθεῖ μέ τοὺς ὑποτιθέμενους θεοὺς τῶν λαῶν καί τοὺς προκαλεῖ νά φέρουν τοὺς μάρτυρές τους σέ παγκόσμια δίκη (στ. 9).

Ὁ ἴδιος ὁ Θεός τοῦ Ἰσραήλ θά μετασχεῖ στή δίκη αὐτή ὡς μάρτυρας τοῦ ἑαυτοῦ του καί καλεῖ ὡς ἐπιπλέον μάρτυρες τόν λαό του, ἀλλά καί τόν βασιλιά τῶν Περσῶν Κύρο, τόν ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς: «ὁ παῖς μου, ὃν ἐξελεξάμην, ἵνα γινῶτε καί πιστεύσητε καί συνῆτε ὅτι ἐγὼ εἶμι» (Ἦσα μγ' 10· πρβλ μδ' 28· με' 1). Οἱ μάρτυρες καλοῦνται νά ἀποδείξουν ὅτι ὁ Θεός παραμένει ἀναλλοίωτος μέσα στοὺς αἰῶνες καί ὅτι δέν ὑπάρχει ἄλλος σωτήρας ἐκτός αὐτοῦ (στ. 10-12). Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι πέντε φορές στοὺς τρεῖς αὐτοὺς στίχους χρησιμοποιεῖ ὁ Θεός τήν ἀντωνυμία «ἐγὼ». Αὐτός εἶναι πού ὑπῆρχε πάντα καί εἶναι ὁ μο-

ναδικός πού ἐνεργεῖ μέσα στήν Ἱστορία (στ. 13).

Τρεῖς περίπου αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη ἢ προφητικὴ σκέψη θὰ περιγράψει τὸν Θεὸ ὡς τὸν μοναδικὸ ὄντα ἐκτὸς τῆς Ἱστορίας πού κινεῖ τὰ πάντα ἐντὸς τῆς Ἱστορίας. Καθὼς βρίσκεται ἐκτὸς τῆς Ἱστορίας ὁ Θεὸς δὲν δεσμεύεται ἀπὸ τίποτε, ἐπομένως οὔτε ἀπὸ τὸν χρόνο. Ἐφόσον γιὰ τὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει παρελθόν, παρόν καὶ μέλλον, μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος· μπορεῖ ἐπομένως νὰ προβάλλει τὸ θέλημά του στοῦ μέλλον, νὰ τὸ ἀνακοινῶναι καὶ στή συνέχεια νὰ τὸ πραγματοποιεῖ ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀνακοίνωσε. Μόνον ὁ ἀληθινὸς Θεὸς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό!

Δεκατρεῖς περίπου αἰῶνες ἀργότερα ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, ἀπαντώντας σὲ ἀπορίες τοῦ ἀφρικανοῦ φίλου του Θαλασσίου (PG 90, 293D-296A), θὰ διακηρύξει πὼς οἱ «λόγοι» ὄλων τῶν ὄντων καὶ τῶν γεγονότων προϋπάρχουν στοῦν Θεό, ταυτίζονται μὲ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ καὶ γίνονται ἐμφανεῖς στοῦν ἄνθρωπο καθὼς πραγματώνονται:

«Οἱ τῶν ὄντων λόγοι προκαταρτισθέντες τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, καθὼς οἶδεν αὐτός, ἀόρατοι ὄντες, οὓς καὶ ἀγαθὰ θελήματα καλεῖν τοῖς θείοις ἐστὶν ἔθος ἀνδράσιν, ἀπὸ τῶν ποιημάτων νοοῦμενοι καθορῶνται. Πάντα γὰρ τὰ ποιήματα τοῦ θεοῦ κατὰ φύσιν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιστήμης γνωστικῶς ὑφ' ἡμῶν θεωρούμενα τοὺς καθ' οὓς γεγένηται λόγους κρυφίως ἡμῖν ἀπαγγέλλουσι καὶ τὸ ἐφ' ἐκάστῳ ποιήματι θεῖον σκοπὸν ἑαυτοῖς συνεκφαίνουσιν, καθ' ὃ καὶ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, καὶ τὸ στε-

ρέωμα τὴν τῶν χειρῶν ἀναγγέλλει ποιήσιν. Ἄϊδιος δὲ δύναμις ἐστὶ καὶ θειότης ἢ συνεκτικὴ τῶν ὄντων πρόνοια καὶ ἢ κατ' αὐτὴν ἐκθεωτικὴ τῶν προνοουμένων ἐνέργεια» (Ἀπόκριση 13).

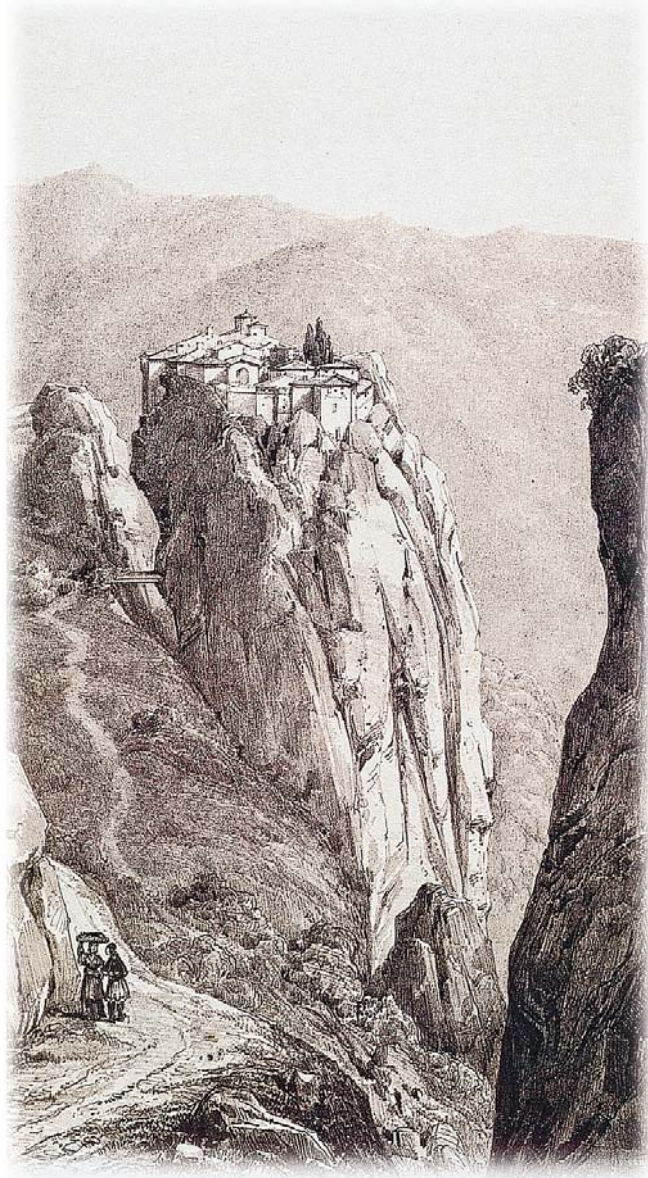
Οἱ σκέψεις καὶ οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι κλειδωμένες σὲ ἓνα ἐνιαῖο, ἀμετάβλητο, κατεψυγμένο τώρα, ἀλλὰ γίνονται γνωστὲς ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ ἓνα διαρκῶς ἐξελισσόμενο τώρα. Ὅταν ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ, ἐνεργεῖ στοῦ παρόν. Αὐτὸ πού ὁ ἄνθρωπος βιώνει ὡς παρελθόν, παρόν καὶ μέλλον δὲν ὑπάρχει γιὰ τὸν Θεὸ ὅσον ἀφορᾷ τίς γνώσεις του, ἀλλὰ ὑπάρχει ὅσον ἀφορᾷ τίς ἐνέργειές του σὲ σχέση μὲ τὸν κόσμος.

Στὴν ἐνότητα ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἢ προαναφερθεῖσα περικοπὴ διακηρύσσεται, γιὰ πρώτη φορά μὲ σαφήνεια, ἢ ἀνυπαρξία ἄλλων θεῶν καὶ ἢ παγκοσμιότητα τοῦ ἑνός καὶ μοναδικοῦ Θεοῦ. Βέβαια, ἡ ἰδέα ἐνυπάρχει στοῦ κήρυγμα καὶ τῶν ἀρχαιότερων προφητῶν, ὅπως γιὰ παράδειγμα στίς προφητεῖες τοῦ Ἀμώς κατὰ τῶν λαῶν (ἀ' 3 - β' 4· πρβλ. θ' 7) ἢ στή δράση τοῦ προφήτη Ἡλία (3Ba ιζ' 8-16)· ἢ στενὴ σύνδεση ὅμως τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ μὲ τὴ χώρα καὶ τὸν λαὸ του ἐλάχιστο χῶρο ἀφήνουν γιὰ μιὰ σαφῆ θεωρητικὴ ἐπεξεργασία τῆς ἰδέας τοῦ μονοθεϊσμοῦ.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς αἰχμαλωσίας ὅμως καὶ καθὼς ἢ πίστη στή δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὴ εἶχε ἀποκαλυφθεῖ κατὰ τὸ παρελθόν στήν ἱστορία τοῦ λαοῦ του, κλονίζεται, οἱ προφῆτες τῆς περιόδου ἀναλαμβάνουν νὰ τονώσουν τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ, διακηρύσσοντας τὴν ἀνυπαρξία τῶν ἄλλων θεῶν καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν εἰδώλων, τονίζοντας ταυτό-

χρονα ὅτι ὁ ἕνας καί μοναδικός Θεός ἐξακολουθεῖ νά ἐνεργεῖ μέσα στήν Ἱστορία καί τά πάντα, ἀκόμα καί οἱ ἐνέργειες τῶν ἡγεμόνων τῆς ἐποχῆς, κατευθύνονται ἀπό αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος παραμένει ὑπερβατικός, ἐκτός τῆς Ἱστορίας.

Αὐτός ὁ συνδυασμός τῆς ὑπερβατικότητας τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἀποκάλυψή του μέσα στήν Ἱστορία δηλώνεται παραστατικά στό βιβλίο τοῦ προφήτη Ἡσαΐα μέ τόν χαρακτηρισμό τοῦ Θεοῦ ὡς «ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ».

Μετέωρα (O. M. Stachelberg)

48. Βασικά θέματα τῆς Κατήχησης Ἐγώ καί ἡ Ἐκκλησία (Θ): ὁ Κλῆρος καί ὁ λαός

π. Ἀλεξάνδρου Καριώτογλου

ΕΝΑΣ κατηχούμενος θά χρειαζόταν νά μάθει ποιὰ θά πρέπει νά εἶναι ἡ στάση του ἀπέναντι στους κληρικούς. Κυκλοφοροῦν διάφορες ἀπόψεις καί ἀντιλήψεις γιά τούς λειτουργούς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλοι τούς σέβονται ἀπλῶς γιά τό σχῆμα τους, ἄλλοι τούς χαρακτηρίζουν ὡς ἀνθρώπους μέ πολλά προβλήματα ἢ καί πάθη. Ἄλλοι περιμένουν ἀπό αὐτούς μιὰ καλύτερη στάση ἀπέναντι στά προβλήματα τοῦ κόσμου κι ἄλλοι τούς καθυβρίζουν γιά κάποια λάθη τους. «Ὁ κάθε κληρικός δέν εἶναι παρά καρπός τῆς εὐρύτερης κοινότητας μέσα στήν ὁποία γεννιέται καί ἀνατρέφεται. Τό ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι ὅλοι ζητοῦν ἀπό τόν κληρικό νά εἶναι ἄριστος, ἀλλά κανένας ἀπ' αὐτούς δέν ἀναλαμβάνει τό βᾶρος νά γίνει ὁ ἴδιος ἄριστος κληρικός, ἢ δέν θέλει τά “δικά” του πρόσωπα νά δοθοῦν ὥστε νά γίνουν ἄριστοι κληρικοί!...»¹.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι καθένας ἔχει μιὰ δική του ἀντίληψη γιά τούς κληρικούς, ὡστόσο λησμονεῖ τήν πραγματική στάση πού θά ἔπρεπε νά τηρεῖ ἀπέναντί τους.

Στό ἔργο τῆς κατήχησης εἶναι ἀνάγκη νά διευκρινίσουμε στόν κατηχούμενο ὅτι κάθε κληρικός φέρει τή δωρεά ἀπό τήν Ἐκκλησία μέσω τοῦ ἐπισκόπου νά ποιμαίνει, νά πραγματοποιεῖ δηλαδή δύο βασικές λειτουργίες: πρῶτον νά τελεῖ τά

μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μαζί μέ τόν λαό τοῦ Θεοῦ, σέ κοινωνία δηλαδή μαζί του, ὅπως ὁ Κύριος μέ τούς μαθητές Του καί δεύτερον νά καθοδηγεῖ τούς πιστούς στόν δρόμο τῆς ἀλήθειας, ὅπως τόν παρέδωσε ὁ Ἰησοῦς Χριστός στήν Ἐκκλησία Του. Ὡστόσο κάθε πιστός δέν πρέπει νά λησμονεῖ ὅτι οἱ κληρικοί φέρουν ἕνα θησαυρό σέ πῆλινα σκευή. Εἶναι ἐπομένως ἄνθρωποι καί ὄχι ὑπεράνθρωποι καί ὑπάρχει περίπτωση μέσα στόν δικό τους ἀγῶνα νά σταθοῦν ὡς ἄριστοι ἀνάμεσα στό ποίμνιό τους νά κάνουν καί λάθη, νά ξεφύγουν ἀπό τόν ἀρχικό τους στόχο. Στήν περίπτωση αὐτή θά πρέπει οἱ ἄλλοι νά τοῦ σταθοῦν μέ ὑπομονή, προσευχή καί διάκριση γιά νά ἐννοήσει τό λάθος του καί νά μπορέσει νά διορθωθεῖ μέ πνεῦμα μετάνοιας.

Ὁ π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν αὐτοεξομολογεῖται: «Χθές εἶχα ἡμερίδα στό Γιόνκερς. Δέν ἤθελα νά πάω, ξεκίνησα τή μέρα κακόκεφος. Ἀλλά καθ' ὁδόν, ἡ βροχή καί ἡ γνώριμη, οἰκεία ἀσχήμια ἀπό τίς σειρές τῶν ἀπλῶν μικρόσπιτων ὅταν πλησίαζα τήν ἐκκλησία μας, μέ μεταμόρφωσαν θαυματουργικά. Ξαφνικά αἰσθάνθηκα πόσο ἁμαρτωλή εἶναι ἡ ἔλλειψη ἐνθουσιασμοῦ πού μέ διακατέχει, μιὰ πραγματική προδοσία... Ἦμουν ἀρκετά εὐαίσθητος σ' ὅσα οἱ ἄνθρωποι λένε γιά μένα. Μέ στενοχωροῦσε ἡ πα-

ρανόηση, ή ἀδικία, ή ἐχθρότητα, καί πάντοτε σκεφτόμουν πώς δέν τήν ἀξιζα. Χαίρομαι πού συνειδητοποιῶ πώς ὅλο καί περισσότερο ἐλευθερώνομαι ἀπό αὐτή τήν εὐαισθησία. Δέν βρίσκω σ' αὐτήν κανένα ὄφελος – εἶναι μιά συνήθεια πού νομίζω πώς ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μου τή διδάσκει... Ἄγαπῶ τούς φίλους μου καί τήν ἡσυχία, καί εἶμαι βαθιά εὐτυχημένος ὅταν εἶμαι μόνος στό σπίτι μέ τήν οἰκογένειά μου. Ἀλλά εἶμαι συνεχῶς καταδικασμένος σέ δραστηριότητα – στήν ἐκκλησία, στό Σεμινάριο. Νά παίρνω ἀποφάσεις, νά εἶμαι “ὕπευθυνος”. Πώς μπορῶ νά τό πῶ αὐτό; Εἶμαι διαρκῶς παγιδευμένος σέ πράγματα μέ τά ὁποῖα δέν θέλω νά βρίσκομαι μπλεγμένος. Συχνά μέ θεωροῦν ὡς ἐξουσιμανῆ, φιλόδοξο, ἀκτιβιστή. Ἀλλά ἡ συνείδησή μου γνωρίζει πώς δέν ἐπιθυμῶ τήν ἐξουσία, οὔτε τήν ἐπιζητῶ. Τότε γιατί, πώς γίνεται ν' ἀνακατεύομαι στό καθετί καί παντοῦ; Καταλήγω στό νά εἶμαι ὑπεύθυνος γιά τά πάντα, ἀκόμη καί νά γίνομαι ἕνας ἀποδιοπομπαῖος τράγος. Εἶμαι 52 ἐτῶν, καί δέν μπορῶ ν' ἀποφα-

σίσω τί νά κάνω. Νά τά δεχτῶ αὐτά καί νά συνεχίσω, ἤ ν' ἀποδεσμευθῶ;»². Νά λοιπόν μιά ὁμολογία ἔντιμη καί ρεαλιστική πού δείχνει –κάτι πού πρέπει νά ἐπισημάνουμε στόν κατηχούμενο– πόσο δύσκολο εἶναι τό ἔργο τῶν κληρικῶν. Στήν περίπτωση πού ἔχει ἐπιλέξει συνειδητά τό δρόμο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς μπορεῖ νά δείξει διάκριση ἀπέναντι στό πρόσωπο κάθε κληρικοῦ. Κι ὅταν ἐπισημαίνει κάποια λάθη του νά τοῦ συμπαρίσταται, νά τόν στηρίζει ὅσο μπορεῖ, συμβουλευόντάς τον καί δείχνοντάς του καί μόνο τήν ἀγάπη του, ὅ,τι κι ἂν τοῦ συμβαίνει. Ἔτσι ὑλοποιεῖ μέ τόν καλύτερο τρόπο τήν παρουσία του ὡς μέλους τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας. Καί πολύ περισσότερο γίνεται ἡ ἐφαρμογή τοῦ λόγου τοῦ ἀπ. Παύλου: «ν' ἀκολουθεῖτε πιστά καί νά ὑπακοῦτε τούς ἐκκλησιαστικούς σας ἡγέτες. Γιατί αὐτοί ἀγρυπνοῦν γιά τή σωτηρία σας, ἐπειδή θά δώσουν λόγο στόν Θεό. Ἔτσι ἡ μέριμνά τους θά γίνεται μέ χαρά, κι ὄχι μέ στενοχώρια, πράγμα πού δέ σᾶς συμφέρει» (Ἐβρ. 13,17).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σχόλιο τοῦ π. Ἀντωνίου Ρωμαιοῦ στό *Βαρσανουφίου καί Ἰωάννου, Κείμενα διακριτικά καί ἡσυχαστικά*, τ. Γ', Ἰ. Μονή Τιμίου Προδρόμου Καρέα, Καρέας 1997, σ. 462.
2. π. Ἀλεξάνδρου Σμέμαν, *Ἡμερολόγιο, Ἀκρίτας*, Ἀθήνα 2002, σ. 69, 76-77.

Ἡράκλειο. Πίνακας J. Schraug ἀπό σχέδιο T.A.B. Speatt

Κυριακή ΙΕ' Λουκά (τοῦ Ζακχαίου)

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
τῆς Ἱ. Μ. Δημητριάδος καί Ἀλμυροῦ

«Σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι» (Λουκ. 19, 5)

Ο ΚΥΡΙΟΣ συναντᾷ τόν Ζακχαῖο, μέ ἀποτέλεσμα τῆ σωτηρία αὐτοῦ καί τῆς οικογενείας του. Ἡ συνάντηση προϋπέθετε δύο συγκλίνουσες ἐνέργειες: τήν ἐνέργεια τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου, πού ἦλθε «ζητῆσαι καί σῶσαι τό ἀπολωλός», καί τήν ἐνέργεια τοῦ Ζακχαίου, πού «ἐζήτει ἰδεῖν τόν Ἰησοῦν». Ἡ ὥρα τῆς πρώτης φάσης τῆς συνάντησης κατακλείεται μέ τή φράση τοῦ Κυρίου: «σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι» (σήμερα πρέπει νά μείνω στό σπίτι σου).

1. Τό αἶτημα αὐτό τοῦ Κυρίου συνιστᾷ καταρχάς μία παραδοξότητα: ὁ Ζακχαῖος ἦταν ἀρχιτελώνης, δηλαδή ἄνθρωπος ἀμαρτωλός, ἀφοῦ οἱ τελῶνες ἐξυπηρετοῦσαν τούς κατακτητές Ρωμαίους καί καταπίεζαν οικονομικά τόν ἀπλό λαό μέχρι πλήρους ἐξαντλήσεώς του. Ἀλλά ἡ ἐξήγηση τῆς παραδοξότητας φαίνεται νά ὑπάρχει στό «σήμερον» τοῦ Κυρίου. Τό «σήμερον» φανερώνει τήν ὥρα τοῦ Θεοῦ γιά τόν Ζακχαῖο. Τήν ὥρα πού ἡ ψυχή του ἦταν ἀνοιχτή στήν παρουσία καί τήν πάντοτε ἀναζητοῦσα τόν ἄνθρωπο χάρη τοῦ Θεοῦ. Τό «σήμερον» λοιπόν ὡς ἡ ὥρα τῆς χάριτος γιά τόν Ζακχαῖο δίνει καί τό νόημα τοῦ «δεῖ», τοῦ πρέπει. «Πρέπει νά μείνω στό σπίτι σου».

2. Ποιά στοιχεῖα συγκεκριμένα συνθέτουν τήν ὥρα αὐτή; Πρῶτον, ὅπως εἴπαμε, ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου. Ὁ Κύριος ἦλθε στόν κόσμον «ζητῆσαι καί σῶσαι τό ἀπολωλός». Ὁ ἄνθρωπος χαμένος στά πάθη καί τίς ἀμαρτίες του, λόγω τῆς ἀγνοίας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί τῆς ἐπιροῆς τοῦ ἀρχεκάκου διαβόλου, εἶχε ἀνάγκη ἀναζητήσεώς του ἀπό τόν Θεό. Κανείς πέραν τοῦ ἴδιου τοῦ Δημιουργοῦ δέν μποροῦσε νά ρίξει φῶς στή ζόφωση αὐτή τοῦ ἀνθρώπου, κανείς πέραν Ἐκείνου πού εἶναι τό φῶς τοῦ κόσμου: «Ἐγώ εἰμι τό φῶς τοῦ κόσμου». Ἕνας τέτοιος χαμένος ἄνθρωπος, λόγω τῶν συνεχῶν ἀδικιῶν του, ἦταν καί ὁ Ζακχαῖος –ποτέ κανείς ζώντας μέ ἀδικία δέν βρίσκεται στήν καθαρία ἀτμόσφαιρα τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος λοιπόν ἔρχεται πρός ἀναζήτηση καί τοῦ Ζακχαίου.

Δεύτερον ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἴδιου τοῦ Ζακχαίου: «ὁ Ζακχαῖος ἐζήτει ἰδεῖν τόν Ἰησοῦν». Ὁ Ζακχαῖος πρέπει νά μὴν αἰσθανόταν καθόλου καλά μέσα του μέ ὅ,τι ἔπραττε καί ἐνεργοῦσε. Κι αὐτή ἡ ἐσωτερική του πίεση –ένα εἶδος ἀπελπισίας ἴσως ἀπό τόν ἑαυτό του– τόν ἔκανε νά ἀναζητεῖ τόν λαϊκό δάσκαλο πού περιφρονοῦσαν οἱ ἐπίσημοι δάσκαλοι καί

ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ ἀναζήτηση λοιπόν αὐτῆ τοῦ Ζακχαίου δέν ἦταν ἐπιφανειακή ἀναζήτηση, περιέργεια ἴσως. Ἡ ἀναζήτησή του ἦταν βαθειά καί ἀποφασιστική, πού τόν ἔκανε νά μὴν ὑπολογίζει τίποτε· οὔτε τή θέση του οὔτε κἄν τήν ὑπόληψή του. Ἐκείνη τήν ὥρα δηλαδή ὁ Ζακχαῖος «ρίσκαρε», κατά τό κοινῶς λεγόμενο, τήν κοινωνική του ὑπόληψη. Ἔκανε κάτι πού περιεῖχε κάποιο στοιχεῖο προσωπικῆς θυσίας.

3. Ἔτσι ἡ ὥρα συνάντησης μέ τόν Χριστό δέν εἶναι ὥρα ἀδιαφορίας καί ὑποτονικότητας· δέν εἶναι ὥρα λογικῆς ψυχραιμίας καί θεωρούμενης ἀξιοπρέπειας. Εἶναι ὥρα ἔντασης καί θεοποιῦ «τρέλας»: κάνει αὐτόν πού τόν καταλαμβάνει νά ὑπερβαίνει τά συμβατικά πλαίσια τῆς κοινωνίας μέσα στήν ὁποία ζεῖ καί νά προβαίνει σέ ὑπέρβαση τοῦ ἑαυτοῦ. Μέ ποιό σκοπό; Νά φτάσει στό σημεῖο συντονισμοῦ του μέ τόν ἐξ ἴσου ἀνατρεπτικό Θεό μας, ὁ ὁποῖος «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων... ἑαυτόν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβών» (Φιλ. 2, 6-7). Ἡ ὥρα τῆς συνάντησης μέ τόν Θεό δηλαδή εἶναι ὥρα «τρέλας» ἐκ μέρους πρῶτα του Θεοῦ, λόγω τοῦ μανικοῦ ἔρωτά Του πρὸς τά πλάσματά Του, καί ἐκ μέρους ἔπειτα τοῦ ἀνθρώπου, λόγω τῆς ἀπελπισίας του ἀπό ὅ,τι μπορεῖ νά τοῦ προσφέρει ὁ πεσμένος στήν ἁμαρτία κόσμος. Ὅση «ἀξιοπρέπεια» ἔλειψε ἀπό τόν Θεό —τί «ἀξιοπρέπεια» ἔχει ἕνας Θεός γεννημένος σάν ἄνθρωπος καί μάλιστα σέ στάβλο στό πιό ἄσημο χωριό τῆς Ἰουδαίας κι ἔπειτα Ἐσταυρωμένος;—

τόση πρέπει νά λείπει καί ἀπό τόν ἄνθρωπο, ἂν θέλει νά βρεῖ τό σημεῖο συνάντησης μαζί Του. Ἔτσι ἡ ταπείνωση τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τήν προϋπόθεση προκειμένου νά βρεῖ αὐτός τόν ταπεινό Θεό καί νά σχετιστεῖ μαζί Του.

4. Τό ἀποτέλεσμα ἐπιβεβαιώνει τήν ἀλήθεια: ὁ Ζακχαῖος σώθηκε καί μαζί μέ αὐτόν καί ἡ οἰκογένειά του. «Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο». Σωτηρία, διότι ἡ συνάντηση μέ τόν Κύριο τόν ὁδήγησε σέ ἀληθινή μετάνοια, σέ ἔμπρακτη δηλαδή ἀλλαγὴ του, ἡ ὁποία φανερώθηκε μέ τήν προσφορά ἀφ' ἑνός τοῦ μισοῦ τῆς περιουσίας του στοὺς φτωχοὺς ἀδελφούς του, στήν ἀποκατάσταση ἔπειτα καθενός ἀδικημένου ἀπό αὐτόν, καί μάλιστα στό τετραπλάσιο. Κι αὐτό βεβαίως σημαίνει ὅτι ἡ σχέση μέ τόν Χριστό εἶναι ἀληθινή, στό βαθμό πού ὁ ἄνθρωπος ἀλλάζει τρόπο ζωῆς καί ἀνοίγεται ἐν ἀγάπῃ πρὸς τόν συνάνθρωπο. Δέχτηκε δηλαδή ὁ Ζακχαῖος τόν Χριστό στό σπίτι του κι ἀμέσως τό σπίτι του ἔγινε «κατ' οἶκον Ἐκκλησία», ἀγκαλιά γιά ὅλον τόν ὑπόλοιπο κόσμο.

Στό πρόσωπο τοῦ Ζακχαίου κρινόμαστε ὅλοι, κληρικοί καί λαϊκοί. Ἄν ἔχουμε συναντήσει τόν Χριστό ἀληθινά, αὐτό φανερώνεται μέ τή στάση μας ἔναντι τῶν συνανθρώπων μας. Κι αὐτό θά πεῖ: ἔχουμε τόν πόθο καί τήν «τρέλα» νά εἴμαστε μαζί Του; Εἴμαστε διατεθειμένοι πρὸς χάρη Του νά χάσουμε πράγματα πού μᾶς «ἀνήκουν», προκειμένου νά τά δώσουμε σέ ἐκείνους πού ὄντως τοὺς ἀνήκουν: στοὺς ἀδελφούς μας ἐν Χριστῷ;

Κυριακή τῆς Ἀπόκρεω (Ματθ. 25, 31-46)

Ἄρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θ., Βυζαντινολόγου,
Ἱ. Προϊσταμένου Ἱ. Ν. Ἀγ. Ἀναργύρων Ψυρρῆ

ΚΥΡΙΑΚΗ τῆς Ἀπόκρεω καί τό εὐαγγε-
λικό ἀνάγνωσμα περιγράφει
προφητικῶς τή δευτέρα παρουσία τοῦ
Κυρίου, ἡ ὁποία σέ ἀντίθεση μέ τήν
πρώτη θά εἶναι «ἐν δόξῃ».

Τό νόημα τῆς δευτέρας παρουσίας
εἶναι ὅτι ὁλος ὁ κόσμος ἔχει πορεία καί
κατεύθυνση πρὸς τά ἔσχατα. Ἡ ζωὴ τοῦ
κόσμου καί τῶν ἀνθρώπων δέν εἶναι σέ
ἀτέρμονη κυκλική πορεία πού ὅλα ἐπα-
ναλαμβάνονται μονότονα, ἀλλά μία δυ-
ναμική κίνηση πρὸς μία κατεύθυνση
«καινοῦς δέ οὐρανοῦς καί γῆν καινήν
κατά τό ἐπάγγελμα αὐτοῦ
προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ»,
Β' Πέτρο. 3,13. Ὅπως ὁ Θεός κάπο-
τε δημιούργησε τόν κόσμο καί σέ μία
ἄλλη ιστορική ἐποχὴ ἐξαπέστειλε τόν
Υἱό Του, ἔτσι καί σέ μία ἄλλη προσεχῆ
ἐποχὴ, ἄγνωστο πότε ἀλλά βέβαιο ὅτι
θά συμβεῖ, θά ἐπανέλθει θριαμβευτικά
γιά νά κρίνει «ζῶντας καί νεκρούς».
Ἀνακεφαλαιώνονται, λοιπόν, τά πάντα
«ἐν τῷ Χριστῷ» (Ἐφεσ. 1, 3-14).

Ἄν προσέξουμε καλύτερα θά δοῦμε
ὅτι πρὶν ἀπό τό σημερινό ἀνάγνωσμα, ὁ
Χριστός εἶχε διδάξει τίς παραβολές τῶν
«πέντε φρονίμων καί τῶν πέντε μωρῶν
παρθένων» καί τῶν «ταλάντων», ὅπου
τά κυρίαρχα στοιχεῖα εἶναι: α) τό αἰφνί-
διο τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου καί β) ἡ
ἀποτίμηση τῆς δράσεως καί τῆς συμπε-

ριφορᾶς ἑνός ἐκάστου. Στήν συνέχεια μέ
τή σημερινή προφητεία τῆς δευτέρας
παρουσίας θέτει καί τά κριτήρια μέ τά
ὁποῖα θά γίνεῖ ἡ κρίση τήν ἡμέρα ἐκείνη.

Ὁ Χριστός ξεκινᾷ μέ τό χρονικό ἐπίρ-
ρημα «ὅταν», πού θά πεῖ ὅτι θά γίνεῖ
μετά βεβαιότητος ἐν χρόνῳ. Ἐνῶ ἡ πα-
ρουσία Του θά εἶναι λαμπρὴ καί θά κρί-
νει «πάντα τά ἔθνη», ἡ κρίση Του θά
εἶναι τόσο ἀπλή, ὅσο καί ἡ διάκριση
ἀνάμεσα στά πρόβατα καί τά γίδια. Καί
ὁ πλέον ἀδαῆς διαχωρίζει τά πρόβατα
ἀπό τά γίδια, ἀφοῦ ἀπό μόνον τους
ξεχωρίζουν, εἴτε ἀπό τά ἐξωτερικά χα-
ρακτηριστικά, εἴτε ἀπό τήν συμπεριφο-
ρά – τά πρόβατα εἶναι πάντοτε συγκε-
ντρωμένα, ἐνῶ τά γίδια διασκορπισμένα
ἀναζητοῦν τροφή. Αὐτὴ τήν προφανῆ
διάκριση χρησιμοποιεῖ ὁ Χριστός γιά νά
ἐκθέσει καί τά κριτήρια, ἢ μᾶλλον τό
κριτήριο, διαχωρισμοῦ τῶν ἀνθρώπων,
τό ὁποῖο εἶναι ἓνα καί μοναδικό: ἡ ἀγά-
πη. Αὐτοὶ πού πρόσφεραν τήν ἀγάπη
τους ἔστω καί μέ τον ἀπλούστερο τρόπο
καί στόν ταπεινότερο τῶν συναθρώπων
τους εἶναι σάν νά τήν πρόσφεραν στόν
Χριστό, ἢ καί τό ἀντίθετο.

Ὁ Χριστός δέν κρίνει, παρά μόνον δια-
πιστώνει τό προφανές, τήν ἀγάπη, ὅπως
κι ὁ βοσκός ἀπλῶς ξεχωρίζει αὐτό πού
βλέπει· τά πρόβατα ἀπό τά γίδια. Τό
κλειδί, λοιπόν, τῆς σωτηρίας ὁ ἄνθρωπος

τό κρατεί στά χέρια του, διότι ὁ Θεός «πάντας θέλει σωθῆναι», ἀλλά ἡ μετοχή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἴδια βούληση.

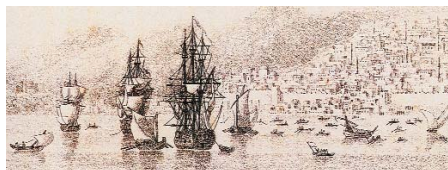
Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καί ἡ ἀναδημιουργία, μέ τήν ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ, εἶναι γεγονότα ἐκτός τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου· ἔτσι καί ἡ δευτέρα παρουσία εἶναι ἐκτός ἀνθρωπίνου ἐλέγχου. Ἄλλά ἂν καί ὅλοι ἀναστεινόμαστε καί ὅλοι κρινόμαστε, ὑπάρχει σοβαρή εἰδοποιός διαφορά ὡς πρὸς τήν τελική κατάταξη· ἄλλοι ἀνίστανται «εἰς ἀνάστασιν ζωῆς» καί ἄλλοι «εἰς ἀνάστασιν κρίσεως». (Πρβλ. Β΄ Κορ. 2,15-16). Τό κριτήριο τῆς διαφοροποιήσεως αὐτῆς εἶναι μοναδικό· ἡ στάση μας ἔναντι τοῦ Χριστοῦ, πού πρακτικά ἐκφράζεται μέ τήν ἀγάπη μας ἔναντι τῶν ἀδελφῶν τοῦ Χριστοῦ, τῶν συναθρώπων μας· γι' αὐτό ἄλλοι πηγαίνουν στόν παράδεισο καί ἄλλοι στήν κόλαση.

Ὁ παράδεισος ἐξαρχῆς εἶναι ἡ φυσιολογική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου: «τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπό καταβολῆς κόσμου»· αὐτό δηλώνει ὅτι Παράδεισος δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴ μετοχή στόν Θεό καί ἄρα στή συνεπαγομένη τρυφή. Ἐνῶ ἡ κόλαση, «τό πῦρ τό αἰώνιον», προβλέπεται γιὰ ἄλλες περιπτώσεις: «τό ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καί τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ», πρᾶγμα πού δηλώνει τὴν ἀποστέρηση τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀμεθεξία, μέ συνέπεια τὴν ὀδύνη. Ἡ τελευταία κατάσταση δέν εἶναι ἡ φυσιολο-

γική, ἡ «σωστή» θέση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά ἀποτελεῖ ἐπιλογή δική του, διότι ὁ καθένας ἐπιλέγει πολὺ πρὶν πάει στήν κόλαση ἢ στόν παράδεισο τόν δρόμο πού ὀδηγεῖ στό ἓνα ἢ στό ἄλλο.

Πολύ παραστατικά ἡ κατάσταση τῶν κολασμένων περιγράφεται στά Ἀποφθέγματα τοῦ ἁββᾶ Μακαρίου. Τό πρόσωπο τοῦ καθενός εἶναι κολλημένο στήν ράχη τοῦ ἄλλου, ἔτσι ὥστε νά μὴν μπορεῖ ὁ ἓνας νά βλέπει τό πρόσωπο τοῦ διπλανοῦ του, φυσικά οὔτε καί τοῦ Θεοῦ. Μείστη παραμυθία θά ἦταν, λέγει ἓνας κολασμένος στόν ἁββᾶ Μακάριο, ἂν οἱ προσευχές του τοὺς ἔκαναν ἱκανοὺς νά ἀντικρῦζουν «ἐκ μέρους», δηλαδή γιὰ λίγο καί ἀπὸ λίγο τά πρόσωπα τῶν ἄλλων. Ἡ κόλαση ἐπομένως ἐρμηνεύεται ὡς «ἀφιλία», «ἀκοινωνησία» καί «μοναξιά» μεταξύ τῶν προσώπων, μέ πρῶτον ἀπόντα τόν Θεό.

Τό ἐρώτημα, λοιπόν, εἶναι πού θέλουμε νά ἀνήκουμε ἐμπράκτως, ὄχι μέ λόγια. Μέ τὴν ἀγάπη πού εἶναι ἱκανή νά μᾶς σώσει καί νά μᾶς διασώσει προγευόμαστε τόν παράδεισο ἀπὸ τὴ γῆ, ἀγαπώντας τοὺς ἀδελφούς μας, κάτι πού φυσικά θά ὀλοκληρωθεῖ μέ τὴ δευτέρα παρουσία, ἢ καί τό ἀντίθετο. Ἡ προτροπή τοῦ ἀποστόλου Πέτρου εἶναι σαφής: «πρὸ πάντων δέ τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγάπην ἔκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν» (Α΄ Πέτρ. 4,8). Αὐτό ἄλλωστε ἀποζητοῦμε ὅλοι μας.

Θεσσαλονίκη
(λεπτομέρεια ἀπὸ σχέδιο L. F. S. Fauvel)

Lupercalia (15 Φεβρουαρίου): πάπας Γελάσιος Α΄, Κωνστάντιος Β΄

Σταύρου Γ. Γουλούλη
Δρος βυζαντινής τέχνης

ΤΑ LUPERCALIA (Λύκαια) ἦταν ἀρχαϊκή ρωμαϊκή γιορτή στίς 15 Φεβρουαρίου, τόν μήνα τῶν καθαρῶν, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν πρωτοχρονιά τῆς ἀνοιξῆς (1^η Μαρτίου στό παλαιό ἡμερολόγιο τοῦ Νουμᾶ). Ἀφιερωνόταν στόν γονιμικό θεό τῆς σπηλιᾶς Lupercal τοῦ Παλατίνου Λόφου, τόν Lupercus (ἤρωα κυνηγὸ λύκων προστάτη τῶν κοπαδιῶν, ἢ Φαῦνο ἢ Πᾶνα), ἢ τὴ λύκαινα πού ἐξέθρεψε τοὺς ἰδρυτές τῆς Ρώμης Ρῶμο καὶ Ρωμύλο. Τά Lupercalia, μέ πρωταγωνιστές τοὺς Ρωμαίους νέους καὶ νεάνιδες, ἦταν διαβατήριες, μυητικές τελετές, στό πλαίσιο τιμῶν στή Juno Februa (Καθάρσια, dies februatus), περιέχοντας θυσίες (αἶγας καὶ σκύλου). Τίς ἐορτές τελοῦσαν οἱ Luperci, κολλέγιο νέων, σκοπεύοντας στήν κάθαρση καὶ τὴ γονιμότητα, στή δημιουργία οἰκογένειας¹, τόν πυρήνα τοῦ πεπρωμένου τῆς Ρώμης στόν κόσμο.

Ἄλλὰ τόν 4^ο-5^ο αἰῶνα ἡ Ρώμη συνειδητοποιοῦσε ὅτι ὡς παλαιὰ πρωτεύουσα τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου ἦταν ἤδη ἡ ἐπικεφαλῆς Ἐκκλησία στά ἔθνη. Εἶχε πιά ἡγέτη τόν πάπα, πατέρα στά ἑλληνικά, στή θέση τῆς αὐτοκρατορικήσ οἰκογένειας, γιὰ τὴν ἱερότητα τῆσ ὁποίας ἐγράφησαν πολλά. Ὡστόσο τά Lupercalia, περισσότερο εὐετηριακό καρναβάλι, φολκλόρ, παρά ὠμὴ εἰδωλολατρία, εἶχε ἐπιβιώσει στόν ἐκχριστιανισ-

μό τῆς Ρώμης. Πῶς νὰ περιορίζαν τόν ἀρχέγονο μῦθο τῆς Ρώμης, γιορτὴ οὐσιαστικά τῆς ρωμαϊκῆσ οἰκογένειας; Τό γεγονός ὅτι ὁ πάπας Γελάσιος Α΄ (494-496) καταδίκασε τά Lupercalia δέν σημαίνει ὅτι τά ἀντικατέστησε μέ τὴν ἐορτὴ τῆς καθάρσεως (purificatio) τῆς Θεοτόκου, τὴν Ὑπαπαντὴ (2/2), πού θά ἐπικρατήσῃ κάπως ἀργότερα². Εἶναι μία ὑπόθεση διαφόρων ἐρευνητῶν³.

Ὁ πάπας Γελάσιος τελικά ἔκανε κάτι ἄλλο. Ἐξῆρε ἐπίσημα τό 496 τὴ μνήμη ἑνός μάρτυρα, τοῦ ἀγίου Βαλεντίνου, στόν ὁποῖο μεταφέρθηκαν ρομαντικές ἀντιλήψεις, ὅπως ἐπικράτησε μετὰ τόν Μεσαίωνα στήν ἐποχὴ μας⁴. Στίς 14 Φεβρουαρίου τιμῶνται τρεῖς δυτικοὶ ἅγιοι μάρτυρες μέ τό ὄνομα Βαλεντίνος (βλ. *The Catholic Encyclopedia*). Ἐκτός ἀπό ἕναν Ἀφρικανό πού μαρτύρησε μέ ἄλλους στρατιῶτες, οἱ δύο ἄλλοι (πρῶτη ἀναφορά στό *Martyrologium Hieronymianum* (460-544): «*XVI kalendas Martii Interamniae Via Flaminia miliario ab Urbe Roma LXIII natale Valentini*») εἶναι εἴτε τό ἴδιο εἴτε διαφορετικά πρόσωπα: ἕνας πρεσβύτερος (6 Ἰουλίου στήν Ὁρθόδοξη Ἀνατολή) καὶ ὁ ἐπίσκοπος τῆς Interamnia (Terni) (30 Ἰουλίου στήν Ἀνατολή). Ναός τοῦ ἱερομάρτυρα ὑπῆρχε στή Ρώμη στή Via Flaminia, ἀπὸ τόν 4^ο αἰῶνα, σύμφωνα

ὅμως μέ μεταγενέστερες πληροφορίες⁵. Τό πῶς συνέβη μαρτύριο Χριστιανῶν σέ τέτοια γιορτή ἐξηγεῖται. Ἐνίοτε οἱ εὐετηριακές γιορτές μετατρέπονταν σέ διωκτικές, ἰδίως ἄν μερικοί Χριστιανοί τίς ἐπέκριναν δημόσια.

Ἡ ρωμαϊκή ἐκκλησία ἀπλῶς προέβαλε ἕναν ἀπλό ἱερομάρτυρα στά Lupercalia, δέν τά ἐξοβέλισε. Οὕτως ἢ ἄλλως στό μέλλον, ἢ κάθαρση τῆς Θεοτόκου, ἢ Θεία οἰκογένεια, θά λειτουργοῦσε ἀνταγωνιστικά στή γιορτή αὐτή, μέ τό νά προβληθεῖ πάνω στή βάση πανανθρώπινων πεποιθήσεων σχετικά μέ τή γονιμότητα τοῦ ἀνθρώπου, τήν ἔνταξή του στήν κοινωνία, ὅπως ἀξιοποίησε μία ἄλλη ταφική-οικογενειακή γιορτή τῶν Ρωμαίων, μία ἐβδομάδα μετά, τά Caristia (22/2), ἢ ὁποία ἐξελίχθηκε σέ θρονική (*Natale Petri de Cathedra*)⁶.

Κάτι πολύ πιό ἔντονο συνέβη στή Νέα Ρώμη, τήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου τά Lupercalia εἶχαν μεταφερθεῖ σέ ἄλλη μορφή, συνδυάζοντας ἵπποδρομίες⁷. Ὁ αὐτοκράτορας ὅμως Κωνστάντιος Β' (337-361) τό τόλμησε στά 360: ἐγκαινίασε τόν ναό τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ὡς θρησκευτικό κέντρο τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν, κέντρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁸ στίς 14/15 Φεβρουαρίου⁹.

Ὅπως φαίνεται, ἡ ἐπιλογή τῆς γιορτῆς λειτουργεῖ ὡς σύμβολο καθάρσεως-γονιμότητας ὄχι μόνο τῆς Ρώμης, ἀλλά τῆς ποιίμνης τοῦ αὐτοκράτορα. Πρῶτον ἡ ἴδια ἡ ἵδρυση τῆς Κων/πόλεως σχετίζεται μέ δύο ρωμαϊκές γιορτές, ψυχῶν καί προγόνων: καθιέρωση (*consecratio*, 8.11.324) στή γιορτή *Mundus patet* καί τά ἐγκαινία (*dedicatio* 11.5.330) στά *Lemuria*. Ἐπειτα, ἡ ἐξάρτηση τῶν ἐγκαι-

νίων τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀπό τά Lupercalia διαπιστώνεται καί ἀπό τήν ἱστορική πορεία πού θά εἶχε ὁ μέγιστος αὐτός ναός τῆς Χριστιανοσύνης. Μετά τήν καταστροφή τοῦ 404 θά ἐγκαινιολοῦσαν πάλι τό 415 (10/11 Ὀκτωβρίου)¹⁰ στή ρωμαϊκή γιορτή *Meditrinalia*, ἀναφερόμενη στό κρασί τῆς νέας παραγωγῆς¹¹. Ὁ εισηγητής θά ἤθελε νά τονίσει τό νέο πνευματικό κρασί τῆς Ἐκκλησίας. Καί πάλι ὅμως θά καιγόταν στά γεγονότα τοῦ 532, στή Στάση τοῦ «Νίκα», ἀλλά ὁ Ἰουστινιανός θά ἐνεργοῦσε νέα θεμελίωση στίς 23 Φεβ. 532 στά *Terminalia* (γιορτή τῶν Ὀρίων)¹², δείχνοντας τήν πληγωμένη ἀλλά καί ἀνυποχώρητη ρωμαϊκή τιμή. Θά ἐγκαινιολοῦσαν στίς 27 Δεκεμβρίου 537¹³, σέ συνδυασμό μέ τή γιορτή τῶν Ἀγίων Πέτρου, Ἰακώβου, Ἰωάννου καί Παύλου (27/28 Δεκ.)¹⁴ καί πάλι μετά τήν ἀνακατασκευή τοῦ ναοῦ μέ νέα ἐγκαινία, στίς 23 Δεκεμβρίου 562¹⁵. Αὐτά τελικά θά ἐπικρατοῦσαν¹⁶.

Ἡ ἱστορική πορεία τῆς Ἀγίας Σοφίας δείχνει πρόθεση τῶν ἱδρυτῶν αὐτοκρατόρων νά συνδέσουν τό παλαιό μέ τό νέο. Μέχρι τόν 6^ο αἰώνα δέν εἶχαν λησμονηθεῖ οἱ σχέσεις τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν μέ τίς ρωμαϊκές¹⁷. ἀναμφίβολα φιλολαϊκό μέτρο σέ ἕναν κόσμο ποιμενικό καί ἀγροτικό γιά μερικούς ἰθύνοντες, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν τή θετική πλευρά πανάρχαιων ἐθίμων ὡς ἀνάγκη γιά ἐπιβίωση καί γονιμότητα. Γιά νά ὀδηγηθοῦν τελικά ἐξαίροντας πιό ἐπίσημα θεολογικά πρότυπα σχετικά μέ τή διδασκαλία γιά τόν Οἶκο τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ Λόγου. Διαπιστώνεται δηλαδή ἐξέλιξη ἀπό θύραθεν σύμβολα στό κατ' ἐξοχήν δόγμα τῆς Ἐνσαρκώσεως. Ἡ κοινωνία εἶχε

ώριμάσει. Ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ ὁμως δύο φορές δείχνει ὅτι τμήμα τοῦ λαοῦ, Ἀνατολίτες, Χριστιανοί ἢ ὄχι, καί προπάντων οἱ ἡγέτες τους, δέν προσέλαβαν θετικά τόν συμβολισμό τῶν ρωμαϊκῶν γιορτῶν, στίς ὁποῖες ὁ αὐτοκράτορας εἶχε μία οἰκογενειακή θέση ἐπί γῆς, βάσει προαιώνιου σχεδίου τῆς Θείας Σοφίας. Ταυτόχρονα δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση ἐκδηλωθέντων τάσεων μιᾶς

λαϊκῆς εἰκονομαχίας πού ἀπορρίπτει τά αὐτοκρατορικά καί ταυτόχρονα ἐκκλησιαστικά σύμβολα (ὅπως ἐφάρμοσαν οἱ ἴδιοι οἱ συγγραφεῖς, ἐξοβελίζοντας τή συνέχεια τῶν ρωμαϊκῶν συμβόλων στό χριστιανικό ρωμαϊκό κράτος). Ἡ ἀκόμη, πρόκειται γιά τή σκοτεινή πλευρά μιᾶς ἀντίπαλης βίας πρὸς ἓνα κράτος δομημένο πάνω σέ οἰκογενειακά-φυλετικά πρότυπα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. H.H. Scullard, *Festival and Ceremonies of the Roman Republic*, London 1981, 76-78.
2. Fr. Graf, *Roman Festivals in the Greek East. From the Early Empire to the Middle Byzantine Era*, Cambridge University Press, 2015. Ἐξ ἄλλου ἀπέχει πενήντα ἡμέρες ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα (25/12).
3. H.H. Scullard, *Festival*, 76. H.A. Kelly, *Chaucer and the cult of Saint Valentine*, Leiden 1986, 60-61, ὅπου βιβλιογραφία. A.W.J. Holleman, *Pope Gelasius I and the Lupercalia*, Adolf M. Hakkert, Amsterdam 1974.
4. Wikipedia, λῆμμα Saint Valentine. Catholic Encyclopedia, λῆμμα Pope Saint Gelasius I. Ἐπίσης H.A. Kelly, *The cult of Saint Valentine*, 59, ὅπου ἀναφέρονται κοινά σημεῖα τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγ. Βαλεντίνου καί τῶν ἐθίμων μέ κλήρους στὰ Lupercalia.
5. H.A. Kelly, *The cult of Saint Valentine*, 46 κ.έ.
6. Στ. Γουλούλης, «Ἡ θρονική ἐορτή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης (4ος αἰ.): παρελθόν καί μέλλον», *Ἐφημέριος*, 65.1 (2016), 25-27.
7. V. Grumel, «Le commencement et la fin de l' année des jeux à l' Hippodrome de Constantinople», *EO*, 35 (1936), 428-435.
8. W. Mayer, «Cathedral Church or Cathedral Churches? The Situation at Constantinople (c. 360-404 AD)», *Orientalia Christiana Periodica*, 66 (2000), 49-68.
9. *Πασχάλιον Χρονικόν*, ἔκδ. Βόννης, 543-544: «μηνί Περιττίω ιε' καθιερώθη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία»...: «ἐγένετο δέ καί τὰ ἐγκαίνια... πρὸς ις' καλάνδων Μαρτίων, ἧτις ἐστί μηνός Περιττίου ιδ'». Σωκράτης, *PG*, 67, 356A: «τῆ πεντεκαίδεκάτῃ Φεβρουαρίου μηνός».
10. *Πασχάλιον Χρονικόν*, 544: «ἐτελέσθη τὰ ἐγκαίνια τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας... μηνί Γορπιαίῳ πρὸ δ' καλάνδων ὀκτωβρίων ἡμέρα Κυριακῇ».
11. H.H. Scullard, *Festivals and Ceremonies*, 192.
12. R. Janin, *Constantinople Byzantine. Developpement urbaine et repertoire topographique*, III, Paris 1964, 472. Ζωναρᾶς, ἔκδ. Βόννης, III, 156. H.H. Scullard, *Festivals and Ceremonies*, 79-80.
13. Προκόπιος, *Περὶ Κτισμάτων*, I.1. ἔκδ. Βόννης, III, σ. 173-181. Εὐάγγελος Σχολαστικός, *PG*, 86, 2757C, 1761A. Μαλάλας, ἔκδ. Βόννης, σ. 479, κ.τ.λ.
14. Μαρτυρολόγιο τῆς Ἀνατολῆς (411): *ΘHE*, 10, 210. J. Mossay, *Les fêtes des Noël et d' Épiphanie d' après les sources littéraires cappadociennes du IVe siècle*, Louvain 1965, 62-63, 65, ὅπου βιβλιογραφία. Μαρτυρολόγιο τῆς Ὁξυρύγχου: H. Delehaye, «Le calendrier d' Oxyrhynque pour l' année 535-536», *Analecta Bollandiana*, 42 (1924), 83-99, 85.
15. R. Janin, *Les églises et les monastères de Constantinople*, Paris 1969, 457-458, ὅπου πηγές.
16. *Πασχάλιον Χρονικόν*, 687. Μαλάλας, ἔκδ. Βόννης, 495, κτλ. Ἀνοΐξια στίς 22 Δεκ.: *Συναξάριον Ἐκκλησίας Κων/πόλεως*, ἔκδ. H. Delehaye, 338.
17. Στ. Γουλούλης, «Ρωμαϊκές γιορτές καί ἐγκαίνια χριστιανικῶν ναῶν: Ρώμη - Ἱερουσαλὴμ - Ἀντιόχεια - Κωνσταντινούπολη», *Κληρονομία* 34 (2004), 53-80.

«Ἐπί τῶν ὑψηλῶν»: Τά ἱερά ὄρη στήν Ἁγία Γραφή (Α')

Πρωτ. Σπυρίδωνος Ν. Λόντου

Ἐφημερίου Παρεκκλησίου Ἁγ. Παντελεήμονος Βουλιαγμένης

Ἵποψ. Διδάκτορος Θεολογίας Ε.Κ.Π.Α.

ΚΑΤΑ τήν Π. Διαθήκη στά ὄρη ἐλάμβαναν χώρα ὑπερβατικές πνευματικές ἐμπειρίες, καθώς ἀποτελέσαν τόπο φανερώσεως τοῦ Θεοῦ στούς ἀνθρώπους καί τόπους ὅπου ἐκείνοι ἀναζητοῦσαν τόν Θεό. Τά ἱερά ὄρη εἶναι σύμβολα τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐχουν ὡς θεμέλιο τό ἀρχικό ὄροναό, τόν Κῆπο τῆς Ἐδέμ¹. Χαρακτηριστική γιά τή σημασία τους στή βιβλική παράδοση εἶναι ἡ παρομοίωσή τους ἀπό τόν Ἰώβ μέ στόλους τοῦ οὐρανοῦ, πού συνταράσσονται ἀντιμέτωπα μέ τήν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ (Ἰώβ 26,11).

Τά ὄρη ἀποκοτῶν ἱερό χαρακτήρα, ὅταν σέ αὐτά κηρύττουν οἱ Προφῆτες τόν λόγο τοῦ Θεοῦ στόν παλαιό Ἰσραήλ καί ἐκεῖ ἐκπληρώνονται οἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ συντελέστηκαν οἱ θεοφάνειες, ἐκεῖ δόθηκαν οἱ εὐλογίες, ἐκεῖ συνήφθησαν οἱ διαθήκες, πού σέ ἀνάμνησή τους καθιερώθηκαν θυσιαστήρια καί προσφέρθηκε λατρεία στόν Θεό. Ἄλλη μαρτυρία γιά τή σπουδαιότητα πού ἀπέδιδαν στά ὄρη βρῖσκουμε στά λόγια ὑπέρτατης ἀγάπης τοῦ Ἰακώβ πρὸς τόν Ἰωσήφ, ὅτι οἱ εὐλογίες τοῦ πατέρα του θά ξεπεράσουν τίς εὐλογίες τῶν αἰώνιων βουνῶν, τήν ὁμορφιά τῶν αἰώνιων λόφων (Γεν. 49,26).

Ἀπό τοὺς προϊσραηλιτικούς ἤδη χρόνους, εἶναι γνωστή ἡ λατρεία τῶν «Βα-

μῶθ», δηλαδή τῶν «Ἵψηλῶν», ὅπως ἀναφέρονται στό ἐκκλησιαστικό κείμενο τῆς Π. Διαθήκης. Ἐχει δειχθεῖ ὅτι ἡ λατρεία στά ὄρη ἀποτελεῖ πολιτιστικό στοιχεῖο τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς, πού καταδεικνύεται ἀπό τήν καθιέρωση χώρων λατρείας σέ ἐπιβλητικά ὑψώματα τῆς παλαιστινιακῆς ὑπαίθρου. Ἄλλοτε τά ἱερά περιβάλλονταν ἀπό τά τείχη κάποιας πόλης, ἄλλοτε ἔστεκαν ἐλεύθερα νά κυριαρχοῦν στό τοπίο. Ἀντίστοιχους τόπους λατρείας συναντοῦμε καί σέ πεδινές περιοχές. Οἱ τόποι λατρείας, πού ἀρχικά ἐξυπηρετοῦσαν τίς ἀνάγκες τῶν ἐθνικῶν, σταδιακά ἐξελίχθηκαν σέ κέντρα λατρείας τοῦ Γιαχβέ πρῖν ἀπό τήν ἀνοικοδόμηση τοῦ Ναοῦ στήν Ἱερουσαλήμ².

Τά ὄρη ἀπό τόν θάνατο στή ζωή

Ἀκολουθώντας τήν ἐκτύλιξη τοῦ νήματος τῆς βιβλικῆς ἱστορίας, τά ὄρη ἀποτελοῦν σημεῖο ἀναφορᾶς. Τόπους ἀνυπακοῆς, πού ὀδηγεῖ στόν θάνατο, καί ὑπακοῆς πού χαρίζει τή ζωή. Ἔτσι στή διήγηση τοῦ Κατακλυσμοῦ φανερώνουν τό τέλος τῆς ζωῆς, ὅταν «τό δέ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπί τῆς γῆς καί ἐπεκάλυψεν πάντα τά ὄρη τά ὑψηλά ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ» (Γεν. 7,19), ὥστε στή συνέχεια νά σηματοδοτήσουν τή νέα ἀρχή, ὅταν «ἐκάθισεν ἡ κιβωτός ἐν μηνί τῷ ἑβδόμῳ ἑβδόμῃ καί εἰκάδι